

Kreativitás és alkotóképesség fejlesztése

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés	3
2. Nevelhetőség és személyiségfejlesztés.....	8
2.1. Az idegrendszer plaszticitása	8
2.2. A társadalmi-kulturális környezet hatása.....	10
3. A képességfejlesztés elméleti alapjai	11
3.1. Adottság - képesség - tehetség fogalma.....	11
3.2. Értékközvetítés és képességfejlesztés.....	16
3.3. A képesség és a tevékenység közötti kapcsolat.....	17
4. A tanulás, mint képességfejlesztés	24
4.1. Az információrobbanás hatása a képzésre	24
4.2. A produktív képességfejlesztés lehetőségei	25
4.3. Aktivitás és innováció	27
5. Kreativitásfejlesztés és tehetséggondozás	28
5.1. Kreativitás és alkotóképesség	28
5.2. Kreativitás és önmegvalósítás.....	31
5.3. Kreativitás és intelligencia.....	33
5.4. Kreativitás és jellemfejlődés	35
5.5. A kreativitás folyamata	36
5.6. A kreativitásfejlesztés és tehetséggondozás lehetőségei	38
6. Zárszó	40
Felhasznált irodalom.....	42
Rezümé.....	44
Melléklet.....	46

1. Bevezetés

"Ilyen az ember, egyedüli példány"
(Kosztolányi)

A kisgyermek szülei álmának letéteményese. A *szülők természetes vágya*, hogy gyermekük tehetséges, az átlagosnál értelmesebb legyen, és valósítsa meg mindazt, amire ők nem voltak képesek.

Az ifjú szülők éppen ezért hajlamosak arra, hogy gyermeküknek nagy jövőt, elhivatottságot jósoljanak.

A szülők a csecsemő első, még alig emberi megnyilvánulásaiba, akár egy jövődó génusz próbálkozásait vetíthetik bele. A világot felfedező gyermeki csoda a különleges gyermek illúziójába ringathatja a családot. A legtöbb szülő – hol reménykedve, hol szorongva – gyakran felteszi magában a kérdést: *gyermekének vajon lesz-e valamihez tehetsége?*

Sokszor tapasztalhatjuk, ahogy a szülők és nagyszülők szinte egymással versenyezve, egymást túllicitálva sorolják boldogan, hogy mi mindent tud már gyermekük és unokájuk. Titokban viszont félnek attól, hogy szülői becsvágyuknak vajon a gyermek valóban eleget tud-e tenni. Ez a félelem főleg akkor jelentkezhet, ha úgy látják: a kicsi elmaradni látszik a vélt fejlődési normák valamelyikétől.

Idővel persze - a gyermek növekedésével párhuzamosan - kezdenek mindinkább háttérbe szorulni a szülők esetleges irreális vágyai. A kisgyermeket óriási feladatok elé állítja a mindennapi élet. Meg kell tanulnia az együttélés bonyolult szabályait. A szülő, aki vágyaiban egy különleges gyermek képét dédelgette, a valóságban sokszor annak is örül, ha gyermeke sikeresen illeszkedik be az őt körülvevő környezetbe.

A *valódi elvárás* tehát a sikeres, minél zökkenő mentesebb alkalmazkodás. A szülő éppen ezért általában azt a viselkedést jutalmazza, amely a beilleszkedést segíti. Gátolja, sőt gyakran bünteti az átlagtól eltérő, a többséget nem követő viselkedést, magatartást. Úgy tűnik tehát, hogy az ún. "hosszú távú" vágyak és a valóságban próbára tett elvárások ellentétesek lehetnek. Ez az ellentét annál élesebb, minél nagyobb fontosságot tulajdonít a szülő az átlagos viselkedésnek.

A tehetségkutatásokból, a kreativitás vizsgálatokból viszont tudjuk, hogy csak akkor alakulhat ki sokoldalúan érdeklődő és probléma érzékeny felnőtt személyiség, ha ezt a gyermekkorban olyan családi légkör segíti, amely keveset korlátoz, és az ötletességet jutalmazza. [6; 31]

Azt tapasztaljuk, hogy ma még a családok többségében inkább a jó magaviseletű, mint az ötletes gyermek az ideál. A szülő szívesebben fogadja, ha gyermeke engedelmesen követi útmutatásait, és nem a saját feje után megy. Ez a nevelői beállítottság a beiskolázástól kezdve eléggé általánossá válik. Még az a szülő is, aki örült óvodás gyermeke eredeti ötleteinek, és elnézte, ha játékosága miatt a megszokott napirend esetleg felborul, iskoláskorú gyermekétől - a nagyobb követelmények címén – fegyelmezettebb viselkedést vár el.

Ez a kettősség figyelhető meg nagyon sok esetben, a pedagógiai munkában is. Amíg az óvodában játékos, könnyed formában tanítanak irodalmi értékű gyermekverseket, dalokat, és tartanak a gyermek életkori sajátosságait figyelembe vevő érdekes játékos foglalkozásokat, addig az iskolák többsége még ma is híven őrzi a "tanulóiskola" hagyományait.

„Minden szülő azt szeretné, ha gyermeke igen jó tanuló volna. Az *erősen teljesítményorientált* iskola, az érdemjegyekre való koncentráció ezért sokszor más megvilágításba helyezi a tehetséget. *(A szülőt például ritkán vigasztalja az a tény, hogy gyermeke kiváló muzsikussá, szépen énekel, vagy éppen kiválóan sportol, ha közben nem megy neki a matematika vagy a kémia, ami később felvételi tantárgy lesz az egyetemen.)*”¹

A pedagógusok többségének is a *diákeszménye* ma még a jól tanuló, szófogadó diák, akivel nincs baj, aki úgy viselkedik, ahogyan azt előírták neki. *(Pl. a tanítási órán figyel, gondolatai nem kalandoznak el, a kapott kérdésre azt a választ adja, amit a tanár elvár stb.)* Véleményem szerint azonban sokkal jobban kellene méltányolniuk a pedagógusoknak a kreatív tanulókat, akik sokat kérdeznek, ötletes és eredeti elgondolásaik vannak, összefüggéseket látnak, és merész fantáziájuk van.

¹ Mohás Livia (szerk.): A szülői mesterség, Minerva Kiadó, Budapest, 1982., 167. o.

Tapasztalataim szerint azonban az iskolába kerülés mind szellemi téren, mind pedig a szocializáció terén az átlagossá válás felé halad (lásd: integrált oktatás). Főként az általános iskola szükségszerűen - kollektív jellegénél fogva - éppen a gyermekek közötti különbségek kiegyenlítésén fáradozik, így az átlagból kiemelkedők serkentését nehezen tudja megoldani, és a rendkívüli tehetség kibontakozását gyakran nem kellően biztosítja. Pedig elsősorban az iskolákra hárul az a feladat, hogy a gyermek képességeit felismerje, megfelelően fejlessze, és segítse a tehetségek optimális kibontakozását.

A 20. század végének gyorsan változó világában hazánk is alapvető társadalmi és gazdasági átalakuláson ment keresztül. Az átalakulási folyamat egyik döntő eleme a 21. században is az *emberi erőforrás, a kreativitás és az alkotóképesség fejlesztése*.

Ma már a teljesítő-képes tudás mellett az ember problémaérzékenysége, eredetisége, aktivitása és vállalkozó szelleme az, amely hosszútávon meghatározza a társadalom lehetőségeit, elősegíti fejlődését, vagy éppen megszabja határait. Ezért az emberi erőforráson belül is kiemelkedő fontossága van a megújulásra kész pedagógusnak, és az általa irányított oktató-nevelő munkának, amely ösztönző tanulási környezetet, megfelelő szociális atmoszférát képes teremteni a gyermekek és ifjak személyiségének sokoldalú kibontakoztatásához.

Közéletünk és életmódunk fejlődése az új körülményekkel és követelményekkel azonosuló, cselekvő embereket és közösségeket kíván. Olyan embereket, akik képességeiket fejlesztve, önálló kezdeményezéssel alkotó munkát fejtenek ki. Itt találkozunk a társadalmi szükséglet (innovációs igény) az emberrel, aki képes megérteni ezeket az igényeket, azonosul az újjal és a kíváncsival, eleget tud tenni. Az ilyen embert nevezzük *kreatív személyiségnek*, az innovációs folyamat fő hordozójának.

Korunk pedagógiáját - többek között - két lényeges kérdés foglalkoztatja:

- A kiváló képességek, a tehetségek felismerése és kiválasztása;
- A tehetségek kibontakoztatása és a képességek fejlesztése érdekében szükséges pedagógiai teendők vizsgálata. (lásd. 2. sz. Melléklet: Győri Tehetségnap)

A kiváló értelmi képességek megállapítására, azaz a tehetség felismerésére nyugaton még ma is elsősorban az intelligencia-vizsgálatokat használják, bár ezzel kapcsolatban a kritikai hangok egyre inkább erősödnek. [11; 14]

A hazai közoktatásban és felsőoktatásban a hallgatók tehetségének felismerésében sokkal megbízhatóbbnak tűnnek azok a természetes alkalmak és módszerek, mint például: szakkörök, önképzőkörök, tudományos diákkörök, pályázatok, tanulmányi versenyek, szemináriumok, vizsgák, önismereti táborok, és egyéb tevékenységek.

Irodalomkutatás az egyetemi könyvtárban

Az utóbbi évtizedek legfontosabb nevelési kérdése világszerte az lett: milyen szerepet kell vállalnia a pedagógusnak, hogy a tanulók képességei kifejlődjenek, és a diákok személyiségének sokoldalú és harmonikus fejlesztése lehetővé váljék.

A tanárnak a diákok képességfejlesztése során a tanítási és a tanulási tevékenység dialektikájának több, valós vagy látszólagos ellentmondását kell feloldania. Ilyenek például *Zsolnai József* szerint a következők:

- „A tanulókat közösséggé kell formálnunk oly módon, hogy személyiségük egyéni fejlődését is biztosíthassuk.
- A nevelhetőségbe vetett meggyőződésünk látszólag ellentmondásban van az életkori sajátosságokkal és az egy tanulócsoportban, osztályban lévő diákok képességeinek széles skálájával.
- A tanulók aktivitása nem valósítható meg a tanár aktivitása nélkül, ugyanakkor a pedagógus túlzott aktivitása sok esetben nem segíti elő kellő mértékben a diákok önállóságának, kreativitásának kifejlődését.”²

² Zsolnai József: A képességfejlesztő iskoláért, OKI, Budapest, 1983., 28. o.

- A 21. században az iskola világának minden szintjén a tanuló személye kell, hogy a középpontba kerüljön. A tantárgyakban gondolkodó tanárok helyett pszichológiailag is művelt, alkotó pedagógusokra van szükség, olyanokra, akik az ambiciózusabb fiatalokat is alkotásra serkentik, problémamegoldó képességüket fejlesztik.
- Sokszor magától értetődőnek tartjuk, hogy a tanárok korszerű ismeretei és innovatív módszerei következtében a tanulók tudása, képessége is szinte automatikusan fejlődik. Ez azonban ennél sokkal összetettebb probléma.

Azt mondhatjuk, hogy minden ember tehetséges valamiben. Az persze más kérdést, hogy az egyén vagy a környezete időben felismeri-e ezt a fajta irányultságot, és ettől kezdve ezen az úton halad-e tovább a fejlődés és a kibontakozás.

A cél természetesen az volna, hogy minél hamarabb ráleljünk a bennünk rejlő tehetségre, a lehetőségére annak, hogy valamiben kimagaslóan jók legyünk. A család szerepe ebben kiemelkedő, a szülők hozzáállása nagyon meghatározó. Az ő feladatuk, hogy akár már születésüktől kezdve megismertessék az élet minél több területével a gyermeküket, legyen szó kézügyességről, zenéről, táncról, vagy épp az egzakt tudományok iránti érdeklődésről.

Az iskolai éveknek már arról kellene szólaniuk, hogy a lehetőségek tárházának minél szélesebb spektrumával találkozva megtalálja a diák azt az irányt, ami felé majd elindul. A tehetség korai felismerése nagyon fontos, de a képességeink kibontakoztatásához megfelelő környezetre és tanulásra is szükség van.

A nagy alkotók, művészek életét tanulmányozva elmondhatjuk, hogy például *W. A. Mozart*, *Liszt Ferenc*, *Bolyai János* vagy *Jókai Mór* alkotásai szeretetteljes és elismerő családi légkör nélkül nem születhettek volna meg.

A dolgozat további fejezeteiben elsősorban arra a kérdésre keresem a feleletet, hogy:

Ki az igazán tehetséges ember, és az adottságok, képességek milyen módon fejleszthetők?

Ennek megválaszolásához röviden elemzem a nevelhetőség és a személyiségfejlesztés pszichológiai feltételeit, és a tehetségnevelés elméleti alapjait. Ismertetem a kreatív és önmegvalósító ember legfontosabb személyiségvonásait, valamint azok fejlesztésének pedagógiai módszereit és lehetőségeit.

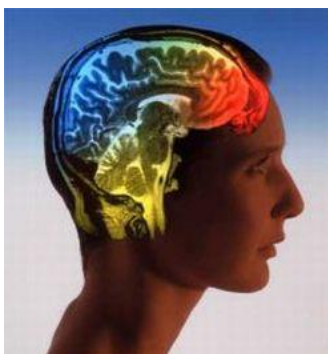
2. Nevelhetőség és személyiségfejlesztés

*"A nevelés tesz bennünket azzá,
amik vagyunk"*
(Helvetius)

2.1. Az idegrendszer plaszticitása

Ahhoz, hogy a tehetségnevelés kérdéseiről szóljunk, mindenekelőtt annak az elméleti álláspontnak a megvilágítása szükséges, amelyet a gyermek és az ifjú fejlődéséről vallunk. A kérdése lényege az, hogy *az ember nem öröklí a történeti-társadalmi fejlődés által elért eredményeket, hanem azt a saját tevékenységével és a nevelés közvetítésével egyéni élete folyamán szerzi meg.*

Fejlődépszichológiai és pedagógiai pszichológiai kutatások igazolják, hogy a gyermek és az ifjú fejlődése "önmozgás", öntevékenység formájában megy végbe. Képességeik csak aktív tanulásban fejlődnek. A nevelő hatás is csak akkor ér célt, ha megindítja a fejlődő lény öntevékenységét, amelynek révén új, magasabb szintű képességek bontakozhatnak ki. A személyiség fejlődése a képességek és a jellemvonások alakulásában érhető tetten, amely az idegrendszer strukturális változásaiban is tükröződik. [17; 25; 28]

Az embernél a biológiailag öröklhető adottságok, tulajdonságok nem határozzák meg a pszichológiai képességeket. Az ember képességei nincsenek meg vizuálisan az agyában. Az agy nem bizonyos specifikus emberi képességeket foglal magában, hanem csak e képességek kialakításának lehetőségét.

A genetika és a pszichológia azt kétségtől igazolta, hogy vannak rendkívüli tehetséges családok, akiknél az öröklésnek bizonyára igen nagy szerepe van. Például: *J. S. Bach* ősei és utódai között 40 kiváló zenészt tart számon a tudomány, ő maga pedig az emberiség legnagyobb muzsikusi közé tartozik. [13]

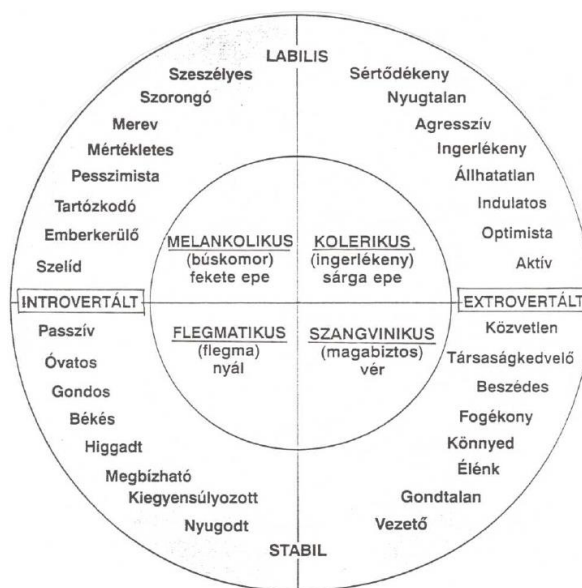
A képzőművészet is tud jó néhány zseniális művészcsaládról. Leghíresebb köztük a firenzei *Pisano familia*. Ismert magyar példa a két matematikai zseni: *Bolyai Farkas*, az apa és a fia, *Bolyai János*.

A nevelhetőség problémája azonban rendkívül bonyolult és szerteágazó kérdés, amelynek megoldásán több tudomány is munkálkodik. Pszichológiai alapjait egyrészt az emberi személyiség általános tulajdonságaiban, másrészt az egyén pszichológiai fejlődésének sajátosságaiban kereshetjük.

A problémakör teljes és mindenoldalú kifejtésére e dolgozat keretei között nem vállalkozhattam, csupán az emberi személyiség néhány általános sajátosságát foglaltam össze, amely a nevelhetőség, a képességfejlesztés és tehetségnevelés pedagógiai és pszichológiai kérdéseivel különösképpen összefügg.

Az emberi személyiség nevelhetőségét mindenekelőtt az emberi idegrendszer és a pszichikus élet nagyfokú *plaszticitása*, alakíthatósága biztosítja. Az emberi sajátosságok a gyakorlás révén fejlődnek, a *dinamika-struktúra* kölcsönös egymásra való hatásában. A gyakorlás hatása bizonyos mértékig áttérjed a pszichikus élet más területeire is, ez a *transzfer* jelensége. [3]

A személyiség fejlődéséhez némileg alapul szolgál az idegrendszer típusa, illetve a testalkat is. Tudjuk azonban, hogy az idegrendszeri típusok nem határozzák meg az ember képességeinek fokát vagy jellemvonásait, legfeljebb a személyiség egyéni színezetét, sokoldalú fejlődését befolyásolják.

*Eysenck személyiségfaktorai*³

³ Atkinson – Hilgard: Pszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2005., 482. o.

2.2. A társadalmi-kulturális környezet hatása

A pszichológiai kutatások bizonyítják, hogy az emberi személyiség fejlődésében *a társadalmi-kulturális környezeti hatást*, a nevelési viszonyokat kell döntő tényezőnek tekinteni, és a biológiai-pszichológiai érést, az idegérzettséget csupán feltételnek. [7; 33]

Az ember pszichikus fejlődésével és a nevelhetőséggel kapcsolatban sokszor felvetődik az *alapképességek* kérdése, vagyis az, hogy a különböző népfajokhoz, társadalmi osztályokhoz tartozó gyermekek képességeiben mutatkozik-e alapvető különbség? A történetileg kialakult társadalmi és kulturális különbségek öröklődnek-e, vagy minden ember (az egyébként természetes és normális variációs lehetőségeken belül) lényegében hasonló lehetőségekkel indul-e el a születése után a fejlődésben?

Szakkollégiumi foglalkozás az egyetemen

E kérdéskör nemcsak pedagógiai-pszichológiai szempontból rendkívül jelentős.

Czeizel Endre a következőkre világít rá: „Nem véletlen az, hogy a polgári társadalmakban sokan igazolni törekedtek (vagy jelenleg is törekszenek) ezeknek a társadalmilag szerzett előnyök öröklésének vagy szükségszerű jelentkezésének a tényét bizonygatni. A szerzett tulajdonságok öröklését maga a genetika tudománya is kétségbe vonja. A családkutatások, az összehasonlító néplélektan adatai kétségtelenül igazolják, hogy a primitív népek gyermekei - megfelelő kultúrkörben nevelve - a legmagasabb tanulmányok végzésére is képesek.”⁴

A biológiailag örökölheto tulajdonságok tehát az embernél csak egyik feltételét alkotják pszichológiai funkciói és képességei kialakulásának. A másik feltétel: a tárgyaknak és jelenségeknek az embert körülvevő világa.

⁴ Czeizel Endre: Az érték bennünk van, Gondolat Kiadó, Budapest, 1984., 25. o.

3. A képességfejlesztés elméleti alapjai

"A tehetség az intelligencia egyik formája"
(Jeffrey Eugenides)

3.1. Adottság - képesség - tehetség fogalma

Vajon milyen *adottságai* vannak a gyermeknek? Vannak-e kiváló *képességei*? Lesz-e valamihez *tehetsége*? - Ezeket a kérdéseket igen gyakran tesszük fel magunknak. Érthető ez az érdeklődés. Amikor pedig az alkotó képességről hallunk vagy olvasunk, akkor még inkább szeretnénk ezeket a fogalmakat pontosabban megérteni. Egyrészt azért, mert talán épp ez lesz az a "képesség-együttes", amelyet felfedezhetünk gyermekeinkben. Másrészt azért, mert a kreativitás a 21. században különös jelentőséget kap az ember életében.

A szakirodalom tanulmányozása alapján röviden összefoglalom az *adottság*, a *képesség* és a *tehetség* fogalmát, valamint azok egymással való kapcsolatát. [8; 14; 17; 25; 35]

Minden egészségesen született gyermek az emberi tevékenységek (szellemi és testi-fizikai) végzésére öröklött diszpozíciókkal, természetes előfeltételekkel születik, amelyeket *adottságoknak* nevezünk. Az öröklött vagy veleszületett adottságok önmagukban se nem jók, se nem rosszak. Csupán lehetőséget jelentenek a képességek pozitív vagy negatív irányú kifejlődéséhez. „A különböző tevékenységek alapját képező adottságok rendszere olyan dinamikus struktúra, amelyben egyes jobb adottságok a gyengébbeket anélkül kompenzálhatják, hogy ez a tevékenység színvonalában, minőségében érzékelhető lenne.”⁵

Az ember nem kész képességekkel születik, hanem csak bizonyos adottságokkal, amelyek megfelelő feltételek esetén kifejlődhetnek. A képességek azonban *"nem érnek meg maguktól"*, a külső hatásoktól függetlenül; fejlesztésükben alapvető szerepet játszik a környezet, s ezen belül a szélesebb és szűkebb értelemben vett tanulás.

Adottságaink azonban, mint a képességek természetes (biológiai struktúrához közvetlenül kötött) előfeltételei továbbra is befolyásolják képességeink minőségét. A velünk született adottságok ugyanis maguk sem maradnak változatlanul, hanem fejlődnek azáltal, hogy az általuk is meghatározott tevékenység visszahat rájuk. Ez az érés folyamata.

⁵ Geréb György: Pszichológia, Tankönyvkiadó, Budapest, 1989., 133. o.

Az adottságok alakulása, fejlődése a képességfejlődés új szakaszát indítja el, egyes képességek fejleszthetősége felerősödhet, másoké esetleg stagnálhat, vagy éppen visszaeshet. Ami az egyes képességek fejleszthetőségét, a fejlődés ütemét és szakaszait illeti, az emberek közötti *individuális különbségek* igen nagyok.

Vannak olyan tevékenységek, amelyekben a jó adottságok, a nagyfokú fejleszthetőség viszonylag korán megnyilvánulhatnak (pl. matematikai-, zenei-, rajzoló-, és bizonyos mozgásos tevékenység). De még ezeket a tevékenységeket illetően is vannak később érő gyermekek, fiatalok. Az emberi tevékenységek többségében a jó és kiváló egyéni képességek megérlelődéséhez hosszabb idő szükséges.

Sokkal több adottsággal születünk, mint amennyit életünkben felhasználunk. Adottságainkból a környezet hatása és a társadalom igényei azt hívják életre, amit jónak, használhatónak tartanak. Életünk során azonban számtalan adottságunknak nem volt módjában képességgé, esetleg tehetséggé formálódni, azaz megvalósulni.

A szeretetteljesen biztató szülői magatartás, az érdeklődő odafordulás előmozdítja a képességek kifejlődését. A vele született adottságokat a környezet "ösztönző levegője" bontakoztatja ki. Ahogy népiesen mondják: *a gyermek már az anyatejjel magába szívja a zenei vagy a képi kifejezés világát, illetve a szöveg vagy a hímzés mesterfogásait.* [28]

A képesség fogalmával kapcsolatban a pszichológiai és pedagógiai értelmezések meglehetősen sokféle alternatívája ismeretes:

- A leghétköznapiabb értelmezés szerint a képesség az általánosított pszichikus tevékenységnek az egyénben rögződött rendszere.
- Más megfogalmazás szerint képességeknek azokat a kialakult pszichikus sajátosságokat lehet nevezni, amelyekről valamilyen tevékenység sikeres végrehajtása függ.

A képesség tehát nem más, mint olyan személyiségvonások összessége, amelyek az embert alkalmassá teszik a társadalmilag hasznos tevékenység történelmileg kialakult formáinak a megvalósítására.

A képességnek egyesítenie kell magában azokat a pszichikus sajátosságokat és feltételeket, amelyeket a belőle származó tevékenység jellege és a tevékenység követelményei meghatároznak. Kétségtelen, hogy az emberek nemcsak velük született adottságaik, hanem képességeik szerint is lényegesen különböznek egymástól, mind a képességeik fokát, mind pedig jellegét illetően. A képesség különböző pszichofizikai funkciók és pszichikus folyamatok alapján fejlődik. Bonyolult szintetikus képződmény, amely a feltételek egész sorát foglalja magában. [33]

A képességek fejlesztése sohasem jelenti a gyermek vagy felnőtt egyetlenegy tulajdonságának erősítését. Még a legegyszerűbb tevékenység nyomán kialakult képesség is az emberi személyiség egészébe ágyazottan jut szerephez, és a személyiség egészének képét formálja, módosítja.

„A személyiséget - mint a tevékenység szubjektumát - a képességek kvalifikálják, ezek a személyiség lényeges jegyei. A képességek az embert minden más élőlénytől megkülönböztetik, az ember természetét alkotják és egyúttal a történelem "terméke". A történelmi fejlődés különböző szakaszaiban a képességek új, konkrét tartalomra tesznek szert annak megfelelően, ahogyan az emberiség megalkotta a kultúra új területeit és eredményeit, amelyek a társadalmi gyakorlat termékeiben realizálódnak.”⁶

A tehetség kimagasló képesség vagy képességek társulása, halmozódása, amelyhez megfelelő érzelmi, akarati és erkölcsi tulajdonságok is kapcsolódnak. Számos példa van arra, hogy 4-5 éves gyerekek nemcsak írnak és olvasnak, hanem érdeklődnek mindenfajta tudományos téma iránt. Nem "csodagyerekek" ők, hanem az átlaghoz képest bizonyos területen kiemelkedő képességekkel rendelkeznek és felnőttkorban sikereket érnek el.

Tehetségesnek mondjuk azt az ember, aki valamilyen társadalmilag is fontos tevékenységben minőségileg átlagon felüli teljesítményekre és alkotásra képes. A tehetség leglényegesebb kritériumai: az átlagon felüli teljesítmény és a kreativitás.

⁶ Lénárd Ferenc (szerk.): Alkalmazott pszichológia, Gondolat Kiadó, Budapest, 1973., 64. o.

Az emberi tehetségbe nemcsak az intellektus tartozik bele, hanem azzal egységben és kölcsönhatásban a személyiség összes többi tulajdonsága és sajátossága is: többek között emocionális szférája, fogékonysága, temperamentuma, tevékenységének tónusa, tempója.

Az egyén általános tehetsége bizonyos speciális képességeken belül mutatkozik meg, mintegy áthatják egymást: az egységes egész két komponensét alkotják. A tehetség általános és speciális komponensei azonban távolról sem esnek mindig egybe. Gyakran találkozok olyan zenetanár szakos hallgatókkal, akik virtuóz képességekkel rendelkeznek, intellektusuk azonban alacsony. Nagy muzsikusi vagy művészi azonban nem lehet valaki anélkül, hogy általános tehetséggel ne rendelkezzen. De minél magasabb szinten áll az embernek valamilyen speciális képessége, annál szorosabb a kapcsolata az általános tehetséggel.

A tehetség mindenekelőtt minőségi kérdés, de van mennyiségi aspektusa is. A képességek szintjük vagy mértékük szerint is különböznek egymástól. Egy és ugyanazon embernek különböző képességei lehetnek, amelyek közül az egyik jelentősebb, mint a másik. Különböző embereknél pedig ugyanazok a képességek egyeseknél nagyobbak, másoknál gyengébbek lehetnek.

Tágabb értelmezésben a tehetség szó a pszichológiai irodalomban a képességek bármely szintjét jelöli. A szó szűkebb értelmében vett tehetségre pedig sokan a lángelme vagy a zseni kifejezést használják. [14]

A tudomány és a hétköznapi tapasztalat is régen felfedezte, hogy bizonyos területeken *már kisgyermekkorban megjelennek a tehetség „csírái”*, amelyek legtöbbször a később kibontakozó felnőtt tehetség előfutárai is. Ilyen képességeket igényel például: a matematika, a zene, a balett és a sport.

A felnőttkorban híressé vált matematikusok már többnyire gyermekkorukban feltűnő matematikai képességekről árulkodtak. *Pascal* pl. gyermekkorában fedezte fel *Eukleidész* 32 tételét. Számos matematikai és fizikai felfedezésével már 24 éves korára ismertté vált. *Bolyai János* mindössze 3 éves, amikor egy séta közben jött rá, hogy ha két faluval nincs egyvonalon egy harmadik, akkor azok háromszöget alkotnak.

A híres zenészek is (előadóművészek, zeneszerzők) már gyermekkorukban muzikálisabbak voltak az átlagnál, hangszertudásokkal is kitűntek társaik közül. A híres balett művészek is általában gyermekkorukban árulták már el különleges mozgáskészségüket és feltűnő hajlékonyságukat.

Alfred Jarry-t, a század eleji francia íróat is érdemes példának hozni, mivel nevét az iskolai órák alatt írt, elsősorban a tanárait kifigurázó gúnydrámái tették világszerte ismertté.

Gyermekkorban azonban több tehetségforma együttesen is fejlődhet: például remek matematikai teljesítmények átlagon felüli muzikalitással, különleges rajzkészségek gyors felfogóképességgel társulhatnak. Pl.: *Bolyai Farkas* 9 évesen folyékonyan beszélt latin versben, 14 tagú számból fejben négyzetgyököt és köbgyököt vont, valamint hatheti görögstanulás után kívülről szavalta Homéroszt.

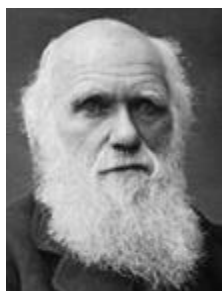
Bolyai Farkas

A példákat még sokáig lehetne sorolni. Tény az, hogy a korán megjelenő, az átlagnál fejlettebb képességek kibontakozásához azonban nagyon sok feltételnek kell teljesülnie. Elsősorban fejlesztésre, speciális képzésre van szükség. Ennek hiányában a képességek elsorvadhatnak, a tehetségek elkallódhatnak. A korai különleges képességek ugyanis - mint már utaltam rá - még önmagában nem biztosítéka a későbbi tehetségnek. Ehhez megfelelő környezeti hatásokra is szükség van.

A legtöbb tudományos tehetség, irodalmi véna azonban csak felnőtt korban nyilvánul meg először. Azok a különleges teljesítmények, alkotások, amelyek nagy elő-tapasztalatokat, előmunkákat igényelnek, viszonylag későn jelennek meg. Például *Sigmund Freud* már 40 éves, amikor eredeti, a pszichológiai gondolkodást is átstrukturáló gondolatait, vizsgálatait először publikálja és fejti ki a pszichoanalízisről szóló elméletét. Bár jó tanuló volt, de gyermek- és ifjúkorában - az élénk érdeklődésen és kitartáson kívül - semmit sem árult el a későbbi tudós vénájából.

Vannak tehát az emberek között olyanok, akiknek a jó képességük, tehetségük viszonylag korán megmutatkozik, mások esetében a kiváló egyéni képességek megérlelődéséhez hosszabb idő szükséges.

A kérdés valójában az, hogy a tehetség, mint lehetőség, születik-e az emberrel, mennyire készen kapott az adottság, és milyen szerepe van a nevelésnek? Erre a kérdésre - szakirodalmi ismereteink alapján - azt válaszolhatjuk, hogy a tehetség létrejöttében az örökletes tényezők jelenléte vitathatatlan. Erre utal az is, hogy nagy zenészek családfájában mind a felmenő, mind a lemenő ágon előfordulnak zenészek. [12]

Darwin

Nem ritkák az író- vagy tudósdinasztiák sem, amelyeknek egy-egy tagja különleges hírnévre tett szert. Példaként említhetjük *Charles Darwin* családját is, akinek körében sok tehetséges ember volt.

A kutatók azonban joggal feltételezik, hogy az örökletes tényezőkön kívül még sok mindenre szükség van, amelyre már előzőekben utaltam.

3.2. Értékközvetítés és képességfejlesztés

Az emberi képességek értelmezése minden idők pszichológiáját és pedagógiáját igen élénken foglalkoztatta. A képességek lényegének megítélése szempontjából azonban a fejleszthetőség kutatása háttérbe szorult. Az utóbbi évtizedekben - különösen az 1970-es évek közepétől - egyre többet olvashatunk az értékközvetítő és képességfejlesztő programokról, és különböző alternatív pedagógiai kísérletekről.

Zsolnai József és munkatársai abból a hipotézisből indultak ki, hogy a szociálpolitika által is szorgalmazott *művelődési hátrány kompenzálása* és a gazdaságpolitika által preferált *tehetségnevelés* összekapcsolása a képességfejlesztésen keresztül lehetséges az iskola keretein belül. Ennek oka a fejlesztés *két szélső pólusában* keresendő:

- „A művelődési hátrány elsősorban a kultúra elsajátításához szükséges alapképességek hiányában mutatkozik meg.
- A tehetség pedig az alkotásra való képességben, vagy egy bizonyos képesség-együttesnek az adott életkorban a szokásosnál lényegesen magasabb szintjében érhető tetten.”⁷

⁷ Zsolnai József: A képességfejlesztő iskoláért, OKI, Budapest, 1983. 41. o.

Mind a művelődési hátrány kompenzálásához, mind a tehetséges fiatalok kiválasztásához a tevékenységek széles körével való megismertetés ad alapot. Ezt a feladatot koncentráltan a pedagógia eszközeivel célszerű megoldani, de semmiképpen nem elkülönítve.

Egy modern társadalomban az emberek teljes egyenlősége nem lehetséges, de ez nem is kívánatos. Ami viszont feltétlenül szükséges: meghatározott azonos feltételek egyetemleges biztosítása. Ilyen többek között a kultúra elsajátításához való azonos, pedagógiailag biztosított esély - függetlenül attól, hogy az egyén milyen társadalmi rétegbe, milyen életmódot folytató családba születik.

Az értékközvetítő és képességfejlesztő program ma Magyarországon sok iskolában működik, amely azt vallja, hogy minden gyereket, minden tevékenységből a neki megfelelő tempójú tanulásra kell készíteni. A „tehetségpontok” is ezt szolgálják. *(lásd. 3 sz. Melléklet)*

Továbbá minden fiatal számára lehetővé kell tenni, hogy a számára lehetséges legnagyobb teljesítményt érhesse el minden tevékenységből. Ezen iskolákban, mivel minden gyermek meglehetősen sok tevékenységben próbálhatja ki magát diákévei alatt, nagyobb az esély arra, hogy mindenkiről korán kiderüljön, miben tehetséges.

3.3. A képesség és a tevékenység közötti kapcsolat

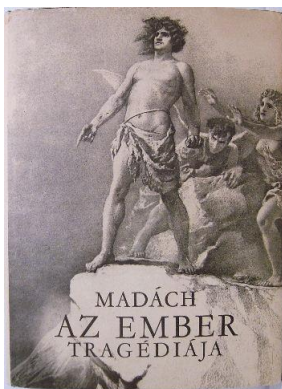
A pedagógiai pszichológia egyik alaptétele: a képességek fejlesztésének egyetlen útja a megfelelő tevékenység gyakorlása.

A *"Királyi út nem vezet a matematikához!"* - ismert, de nagymértékben leszűkített mondás. Általánosabb formára átalakítva jobban kifejezésre juttatja a valóságot, ha azt mondjuk: A királyi út nem vezet egyetlen egy képesség kifejlesztéséhez sem, azt csak a tevékenység gyakorlása útján szerezhetjük meg.

Mindez nem jelenti azt, hogy pl. egy színvonalas előadás, egy jól és szépen felépített tanári magyarázat nem hasznos a diákok számára, sőt együtt járhat jelentős élvezettel és gyönyörűséggel. Pusztán azt jelenti, hogy a figyelem csak abban az esetben segíti elő a képességek kifejlesztését, ha - a tanári magyarázattal párhuzamosan - a diákok belső tevékenység formájában dolgozzák fel az előadáson elhangzottakat.

A felsőoktatásban, a tömegoktatás keretei között az a legnagyobb probléma, hogy az előadás során a magyarázat folyamatosságát nem lehet megszakítani. Az előadáson nem lehet visszatérni egy meg nem értett összefüggésre, és főképpen nem lehet a megértés elősegítésében a különböző képességű tanulókhöz alkalmazkodni.

Az előadások, a tanári magyarázatok és a szemléltetés fontossága mellett kiemelhetjük, hogy igazi eredmények csak akkor érhetők el, ha a diákok tevékenyek, és ha a tevékenységeiket megfelelő módon szervezik, ha lehetővé teszik, hogy előre pontosan kidolgozott tevékenységrendszerek gyakorlásával fejleszthessék ki képességeiket.

Az ember-csemetékben rejlő óriási lehetőséget így sejtette meg Madách Imre „Az ember tragédiája” című művében:

*"Nem messiás-e minden újszülött,
Fénylő csillag, mely feltűnt a családnak,
S csak későbbben fejlik szokott pimasszá!"
(VIII. szín Kepler-jelenet)*

E sorok azt is jelzik, hogy a képességek „csíráit” már újszülött korban fel lehet fedezni, de fokozott felelősséget ró mindazokra, akiktől a kibontakozása függ.

A szakirodalom és a mindennapi tapasztalataink is alátámasztják, hogy a képességek elsajátítása bizonyos mértékig független az életkortól. Lénárd Ferenc így ír erről:

„Bármely emberi képesség, bármely normális emberrel - megfelelő körülmények között - valamely szinten elsajátítható. Ez azt jelenti, hogy nincsenek 6 éves vagy 16 éves korban elsajátítható képességek. Ezek kialakulása fizikai, fiziológiai adottságokon és azok fejlesztésén túl a "képesség-hierarchiában" elfoglalt helyzettől függ. Jó példa erre az, ha valamely képesség megszerzéséhez szükséges a beszéd, az írás, az olvasás és a számolás alapképessége, akkor ezek nélkül a kérdéses képesség természetesen nem alakítható ki az emberben.”⁸

⁸ Lénárd Ferenc (szerk.): Alkalmazott pszichológia, Gondolat Kiadó, Budapest, 1973., 38. o.

A képességek kialakítása tehát nem kötődik szorosan az iskolai hagyományos osztálykeretekhez sem. Gondoljunk csak arra, hogy a középkorban az osztás számtani műveletét az egyetemen tanították. Ezek után mondhatjuk-e, hogy ezt életkori sajátosságok indokolták? Minden bizonnyal nem.

Ha pedagógiai kudarcot tapasztalunk, akkor a fentiek értelmében éppúgy nem hivatkozhatunk mereven életkori sajátosságra, hanem csak arra, hogy a tanulók nem rendelkeztek azokkal a képességekkel, amelyek a pedagógiai sikerhez szükségesek lettek volna. *A képességek fejlesztése viszont a család és az iskola közös feladata.*

Kreatív foglalkozás gyermekeknek

Az előző fejezetekben már hangsúlyoztam, hogy minden sikeres tevékenység végzésének előfeltétele: a születés után bizonyos fejlettségi szintet elért adekvát *képességrendszer* megléte, ugyanakkor ez a képességrendszer - az érés közvetítésével - *a tevékenységben fejlődik* és ér el magasabb szintet.

Ha az ember (gyermek és ifjú) bármilyen ok miatt meg van fosztva egy bizonyos tevékenység lehetőségétől, adottságai alapján nem fejlődnek ki képességei. Tevékenység, gyakorlás híján a velünk született jó adottságaink is leromlanak, majd bizonyos idő elteltével megszűnik alakíthatóságuk (plaszticitásuk) és működő-képtelenné válnak.

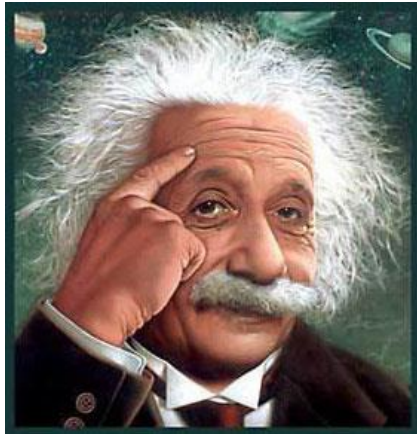
A tevékenység, amelyben az adottságok alapján képességeink kialakulnak, *a környezet függvénye is*. Az embert körülvevő világtól függ a tevékenység lehetősége, gyakorisága. A környezet szolgáltat ilyen vagy olyan (vagy semmilyen) tevékenységi mintát, környezeti tényezővel függ össze a tevékenység spontán vagy céltudatosan és szakszerűen irányított volta. Ez utóbbi esetben beszélünk a képességek fejlesztéséről, neveléséről és képzéséről.

Képességeink aktuális fejlettsége tehát kettős meghatározottságú:

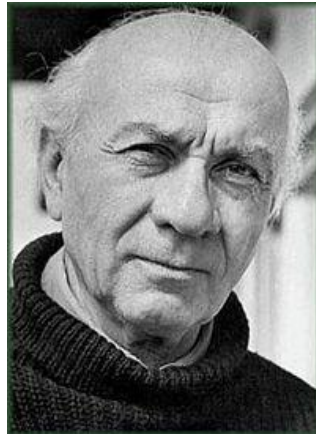
- egyrészt az adottságok befolyásolják;
- másrészt a környezet által biztosított tevékenységi lehetőségek.

Fontos tudni, hogy kellően szervezett és mennyiségileg is elegendő tevékenység nélkül még a jó adottságok alapján sem fejlődnek ki jó képességek. Gyengébb adottságok alapján viszont jó képességek is kifejlődhetnek kellő és intenzív tevékenység (gyakorlás, használat) eredményeként. Ezt számos tudós és író példája is bizonyítja. [28]

Einstein az elemi iskolában elég gyenge tanuló volt és *Darwinnak* is voltak gondjai a tanulással, mégis felnőtt korukban komoly eredményeket értek el a tudományos munkában.

Albert Einstein

Illyés Gyula

Örkény István

Illyés Gyula, költő és drámaíró egyik interjúbán azt mondta magáról, hogy már 30 éves korában is küzdött azzal, hogy "nehéz a feje". Illyés egyszerű sorból származó parasztfiú volt, a zsellérvilágból nőtt híres íróvá, akinek gondolati költészetünk remekeit köszönhetjük. Nagy formakultúrájú versei gyermekkori emlékekből táplálkoznak.

Örkény István író sem volt jeles diák, a 7. gimnáziumi félévben magyar nyelv- és irodalomból meg is bukott. Későbbi irodalmi munkássága révén mégis híressé vált.

A képességek aktuális fejlettsége mindkét említett tényező eredménye, és csak tudományos vizsgálatokkal és az eddigi életút részletes megismerésével lehet megítélni azt, hogy melyiknek mi a szerepe az aktuális képességszint létrejöttében.

A velünk született adottságok és a fejleszthetőség tehát összefügg. Bizonyos határon túl azonban a fejlesztés nem tudja mindig kompenzálni az adottságok gyengébb voltát.

Hangsúlyozom azonban: nagyon ritka esetben fordul elő, hogy valakinek minden veleszületett adottsága gyenge volna, és hogy megfelelő fejlesztés esetén egyetlen tevékenységben sem mutatna fel jó képességeket. Nincsenek általában rossz adottságokkal született emberek, csak nagy egyéni különbségek vannak abban a tekintetben, hogy mely tevékenységek iránt születtek erősebb vagy gyengébb érzékenységgel.

Az is nyilvánvaló, hogy minden emberben kifejlődhetnek jó egyéni képességek, ha a környezete (elsősorban a család és az iskola) felismeri legjobb egyéni adottságait, és azokat adekvát tevékenységekben engedi megnyilvánulni, és gondoskodik fejleszthetőségéről.

„A *tehetség* adekvát, kiemelkedő képességeknek a rendszere, amelyben egyes, viszonylag kevésbé fejlett képességeket más, magasan fejlett képességek kompenzálhatnak. A tehetség, minthogy a kreativitás lényeges kritériuma (érvényesüljön bármilyen szellemi vagy gyakorlati tevékenységben), feltételezi az általános értelmesség jó szintjét is.

Az *értelmesség* bizonyos szintje természetesen minden emberi tevékenységben szerepet játszik, minden képességünk működésének minőségére befolyást gyakorol. Az értelmesség bonyolult képességrendszer, amelynek természetesen szintén a velünk született, és a tevékenységben továbbfejlődő adekvát adottságok az előfeltételei.”⁹

A személyiség képességei, képességrendszerei tehát egymással bonyolult, mellérendelő, alá- és fölérendelő viszonylatokat alkotnak, és kölcsönhatásban vannak; függvényei a személyiség egyéb tulajdonságainak is. Magától értetődik, hogy a tehetség, az átlagon felüli teljesítmény, alkotás nem nélkülözheti pl. a tárgy iránti érdeklődést, az akaraterőt.

Minden emberi tevékenységet nem lehet átlagon felüli minőségben, alkotó módon végezni. Tehát *annyi tehetség van, ahány emberi tevékenység*. A műszaki, gyakorlati tevékenységek produktumai éppúgy lehetnek átlagon felüliek és a kreativitás megtestesítői, mint a szellemi vagy művészi tevékenységekéi. Minthogy a társadalom számára a fenti tevékenységek egyaránt fontosak, a bennük megnyilvánuló tehetségek között nincs értékrangsor. Sajnos, az iskolákban nagyon gyakran csak az intellektuális téren kiváló tanulót tekintik tehetségesnek, a más tevékenységben kiváló gyermeket kevésbé.

⁹ Landau, Erika: Bátorság a tehetséghez, Calibra Kiadó, Budapest, 1997., 27. o.

A pszichológusok szerint a 14-15 éves korban csak kivételes esetekben állapítható meg, hogy valaki, valamilyen tevékenységben, valóban tehetséges-e. Még az olyan tevékenységekben elért aktuális fejlettségből is - amelyekben a jó adottságok, a nagyfokú fejleszthetőség viszonylag korán megnyilvánulhatnak - bizonytalanul prognosztizálható a jövő életút: nem áll-e be a fejlődésben stagnálás, a fejleszthetőség mértékében hanyatlás? Egyébként is a képességek alapját képező adottságok fejlődésének üteme rendkívül nagy individuális eltéréseket mutat. [25; 26; 31]

A serdülő- és az ifjúkorban még az átlagos teljesítményűek között is akadhat több potenciális tehetség, ha az aktuális fejlettségük nem a gyenge adottságoknak, hanem a kedvezőtlen környezeti tényezőknek a következménye. Ugyanis, ha a családi és iskolai körülmények kedvezővé válnak, ha az optimális, intenzív fejlesztés szakasza áll be, akkor az átlagos, sőt, még az aktuálisan gyengébb tanulók közül is többen válhatnak tehetségessé.

A tehetségek kibontakoztatásának nélkülözhetetlen feltétele a valamilyen téren aktuális gyengébb teljesítményt nyújtók *"felzárkóztatása"*, ha ezt a célzott felzárkóztatást intenzív személyiségfejlesztésnek, a fejlődés segítségének fogjuk fel. Nem szabad tehát a *"gyengék"* segítségét és a tehetségekkel való törődést, egymást kizáró, az előbbit az utóbbi kárára érvényesülő tevékenységnek, pedagógiai feladatnak tekinteni.

„A vélt tehetségek kiválasztásában látens módon más szempontok is közrejátszanak, mint a vizsgált személyek képességei. Sőt, dominánsabban játszhatnak közre az aktuális szociális és megelőző neveltetési-képzési körülmények. Az ún. *„tehetség – kiválasztás”* tehát egy rétegződött (egymástól eltérő kulturális szinten élő rétegekből álló) társadalomban mindig szociális szelekció is a kedvezőbb körülmények között élő gyermekek és ifjak javára.

A fentiekből következik az a pedagógiai alapelv, hogy ne korlátozzuk a tehetségként számba vehető fiatalok lehetőségeit, inkább széles körben biztosítsuk azt, hogy a potenciálisan bennük rejlő képességeket fejlesztő körülmények között minél többen kibontakoztathassák, és hogy közülük kiemelkedjenek a valóban tehetségesek.”¹⁰

¹⁰ Ranschburg Jenő: Tehetséggondozás az iskolában, Tankönyvkiadó, Budapest, 1989., 67. o.

A tehetségek a képességfejlesztés széles bázisán alakulnak ki, és azután tanári ösztönzéssel, segítséggel és differenciált egyéni bánásmóddal önmagukat fejlesztik tovább. Minél szélesebb, tömegesebb az iskolai képességfejlesztés, annál több diáknak van esélye a benne meglévő, átlagon felüli képességek kibontakoztatására, annál több tehetség megjelenése várható.

Véleményem szerint a közoktatásnak és a felsőoktatásnak is egyik legfőbb teendője - a tehetségek kibontakozása érdekében - a sokoldalú személyiségfejlesztés folyamatában *felismerni a diákok egyéni képességeit és önismeretre nevelni őket*, továbbá speciális foglalkozások, tevékenységek szervezésével gondoskodni továbbfejlődésükről.

Például: a kötelező tantervi anyagot kiegészítő, elmélyítő programokkal, speciális feladatok adásával, TDK, fakultatív tárgyak, speciálkollégiumok, szakkörök és tanulmányi versenyek meghirdetésével.

Tudományos és Művészeti Diákköri Konferencián tartott előadás

4. A tanulás, mint képességfejlesztés

"Mindegy, milyen hosszú az út,
ha célhoz vezet"
(Marcinovszkij)

4.1. Az információrobbanás hatása a képzésre

Az egész tanulási folyamatban az *alapvető cél a személyiség képességeinek optimális fejlesztése*. A korszerű pedagógiában megfigyelhető az a tendencia, amely a hangsúlyt az ismeretközvetítésről a képességfejlesztésre teszi át. [30; 34; 37]

A személyiség képességeinek optimális fejlesztése szempontjából hatékony ismeretfeldolgozás kérdése az, ami napjainkban a közoktatás, a szakképzés és a felsőoktatás fejlesztési stratégiájában is előtérbe került.

„Ezt a célt szolgálja minden kísérlet és "innovációs" törekvés, erre irányulnak a mindennapok fő pedagógiai erőfeszítései. E felé ösztökél bennünket az a *koráramlat*, amely egyértelműen figyelmeztet: az elsajátított tananyag - vagy legalábbis annak egy része - viszonylag hamar túlhaladottá válik. A kifejlesztett képességek viszont maradandóak, s akkor is funkcionálnak, amikor a fejlődési folyamatuk bázisát jelentő ismeretek egy része már elhomályosul, vagy a tudományos-technikai fejlődés következtében túlhaladottá válik, és az egyénnek újabb, frissebb tartalmakkal kell a helyét "feltöltenie".

A tudomány és a technika egész területén történő *óriási információrobbanás* miatt ma már szó sem lehet arról, hogy a diákok képzésük során elsajátítsák szakmájuknak, választott hivatásuknak valamennyi legfontosabb ismeretét. Az adott képzési időben csak a tudományok alapjait kell és lehet a diákoknak elsajátítaniuk, amelyekre a szakma gyakorlata épül. Az oktató munkának az önálló gondolkodás, a reális ítéletalkotás és a tanulás képességének kialakítására kell irányulnia.”¹¹

Az önálló és hatékony tanulás során szükségessé váló általános képességek, illetve intellektuális tevékenységek említésekor alapvetően a figyelemről, az észlelés és megfigyelés képességéről, az emlékezetéről, a képzeletről, valamint a reprodukív és produktív gondolkodásról van szó.

¹¹ Szekeres Tamás: Orientációs irányváltás a felsőoktatásban, Tudományos Konferencia Kiadványkötete, Dunaújváros, 1999., 106. o.

Amikor tanulásról beszélünk, akkor a képességek, illetve az intellektuális tevékenységek mindegyikének szisztematikus fejlesztését kell elvégezni.

A kérdés tehát az, hogy „*mit lehet*” és „*mit kell*” tenni a tanítási-tanulási folyamatban a képességek fejlődése-fejlesztése érdekében.

4.2. *A produktív képességfejlesztés lehetőségei*

A képességek fejlesztésével kapcsolatos kutatások és tapasztalatok alapján úgy tűnik, hogy több irányban lehet az oktatás hatékonyságát növelni. [1; 9; 20; 34; 36; 37]

A szakirodalomban szereplő módszertani javaslatok közül néhány példát ismertetek:

- Mindenekelőtt olyan *szervezeti formákat, metodikai megoldásokat*, s az adott pedagógiai szituációval adekvát médium-kiválasztást lehet alkalmazni az új ismeretek feldolgozásának fázisaiban, amelyek a képességeket fejlesztik.

Olyan eljárásokat, amelyek a maguk együttesében optimálissá teszik az intellektuális folyamatok működését, tevékenységet biztosítanak számukra, vagyis fejlesztik azokat.

- Olyan szintre kell emelni a tanítási-tanulási folyamat egészében az *alkalmazások volumenét*, hogy - a reprodukív alkalmazási formák nélkülözhetetlenségét elismerve és megfelelő arányukat biztosítva - olyan feladatrendszert, és a problémamegoldások olyan sorát tudja a tanár biztosítani, amelyek ismét csak maximálisan igénylik az intellektuális tevékenységet.
- A tanítási-tanulási folyamatban direkt eljárások helyett az indirektek, a reprodukív tevékenységek helyett a produktívak, a mechanikus ismétlések helyett a *változatos gyakorlások* a célravezetők.

A produktív tevékenységre nevelésnek az a célja, hogy a diákot hozzászoktassa új helyzetekhez, új feladatokhoz. Ránevelje az embereket arra, hogy találjanak megoldást olyan esetekben, amikor nem rendelkeznek jól bevált, ismert receptekkel.

- A tanítási-tanulási folyamatban feldolgozott *tananyag* olyan *analízisét* érdemes elvégezni, amely tudatosan feltárja az abban rejlő objektív lehetőségeket a gondolkodási műveletek szempontjából. Így optimálisan lehet működésbe hozni az adott tananyag természetéből következő intellektuális művelettartalmát, s a tanulást erre a bázisra építeni.

- „A tanulási folyamatba *speciális gondolkodási gyakorlatokat* kell beiktatni, és ilyen módon a tananyag tudatos feldolgozása által már önmagában is biztosított gondolkodási lehetőségeket bővíthetjük. Ennek lényege, hogy ráneveljük a tanulókat: kérdezzenek minél többet a tanult anyaggal kapcsolatban, és a feltett kérdések a probléma felvetését célozzák. Ennek kifejlesztésére elsősorban azért van szükség, mert a tananyagot a gondolkodás útján könnyebben és eredményesebben lehet elsajátítani, mint pusztán az emlékezetre támaszkodó módszerrel.
- A tehetségnevelés alapja az *egyéni bánásmód*, amely a tanulók megismerésén alapszik. Az oktatásnak-nevelésnek ismernie kell minden tanítvány egyéni fejlődési útját és pillanatnyi állapotát is, hogy a fejlesztés eredményes legyen. A tanulócsoport valamennyi tagjának fejlesztését csak abban az esetben valósíthatjuk meg, ha nem a csoportot differenciáljuk, hanem azt a feladatsorozatot, amelyet a tanulócsoport valamennyi tagja megkap. Az egyéni és közösségi érdekeket akkor tudjuk megfelelően érvényesíteni, ha a csoport minden tagját érdekeltté tesszük a feladatok megoldásában.
- A képességek kifejlesztésének fontos kérdése: hogyan lehet a teljesítmények értékelését felhasználni a tanulók nevelése, személyiségük fejlesztése érdekében. Ismert pszichológiai törvény, hogy a eredmény ismerete önmagában is növeli a teljesítményt. A reális dicséret, elismerés és sikerélmény pedig kimondottan pozitív hatású, növeli a tanulási kedvet.

*A teljesítmények megfelelő értékelése és a diákok motiválása ezért elengedhetetlen.*¹²

Valószínű, hogy a modern iskolai munkában a fentiekben leírt megoldási módokat együttesen kell alkalmazni. Sőt, egyre inkább az a helyzet, hogy mindezeket a lehetőségeket a társadalmi és tudományos fejlődés parancsoló szükségessége nyomán egyre hatékonyabban kell felhasználni. A képességek fejlesztése ebben a felfogásban azt jelenti, hogy a még legegyszerűbb tevékenység nyomán kialakult képesség is az emberi személyiség egészébe ágyazottan jut szerephez, és a személyiség egészének képét formálja, módosítja.

Véleményem szerint, ha azt akarjuk, hogy a diák szeresse a tanulást, akkor olyan tevékenységeket kell vele gyakoroltatni, amelyek ezt elősegítik.

¹² Vászárhelyi Zsuzsanna: A képességfejlesztés és a tehetségnevelés néhány pedagógiai és pszichológiai problémája, SZE (kézirat), Győr, 2010., 42. o.

4.3. Aktivitás és innováció

A közoktatásban, de a felsőoktatásban különösen, a képzési folyamat korszerű törekvéseinek egyik jellemző sajátossága, hogy egyre nagyobb szerepet szán benne a *diákok önálló munkájának*. Ez a képességfejlesztés egyik kulcskérdése.

A korszerű oktatási folyamat korántsem szűkíthető le az előadásokra és a tankönyvekből való tanulásra. Ehhez hozzátartoznak mindazok a hallgatói tevékenységek, amelyek részben vagy teljesen önálló tanulási formákban zajlanak le.

Tapasztalataim szerint azonban a tanárok közül van olyan, aki a tantárgyi követelmények megtervezésekor csekély figyelmet fordít arra, hogy a tananyag szűkebben értelmezett elsajátításán túl más célkitűzések elérését is lehetővé tegye. *(Például: a diák képes legyen önálló véleményalkotásra, kritikus szemmel olvasson szakirodalmat, adott esetben szálljon vitába az egyes szerzők eszméivel, hogy összehasonlítsa azokat a saját gondolataival stb.)*

A fenti célok elérése természetesen csak úgy képzelhető el, ha az elvszerűen kritikus magatartásra maga a tanár mutat követésre méltó példát az előadásokon és gyakorlatokon, ha az eddigieknél is hangsúlyozottabban értékeli a diákok alkotó, kreatív tevékenységét, mint pl: a TDK munkát, egy színvonalas kiselőadást vagy évfolyamdolgozatot.

Tudjuk, hogy a diákok aktivitásának és önálló munkájának szorgalmazása nem új gondolat. Mint kíváncsú és pedagógiai-pszichológiai elv közismert és elfogadott. Az igazán következetes megvalósítással azonban még akadnak problémák. Pedig mi sem idegenebb a diáktól, mint a passzív befogadás, az üres memorizálás. A gyermeket és az ifjút csak az új felfedezés öröme tölti el boldog izgalommal. Igazán eredményesen tanulni csak saját aktivitás útján lehet, így minden pedagógiai módszer csupán ennek elősegítője, ösztönzője lehet, de nem helyettesítheti azt.

Az öntevékenység nemcsak a pillanatnyi tanulást teszi hatékonyá, de a nagy *transzferhatású képességek* kifejlesztésével megkönnyíti a jövőbeni tanulást is. A fejlesztő hatás tervezése azonban nem korlátozható csupán az értelmi képességekre, gondolni kell az érdeklődés, az érzelmek és az akarati tulajdonságok fejlesztésére is.

5. Kreativitásfejlesztés és tehetséggondozás

*"Hogy nagy dolgot érjünk el,
a kicsivel kell kezdenünk."
(Proust)*

5.1. Kreativitás és alkotóképesség

„A kreativitás az a képesség, ami segítségével valaki egyéni ötleteket, gondolatokat, termékeket, fogalmakat stb. tud előállítani”¹³A kreativitás kifejezést sokan nevezik egyszerűen "alkotóképességnek", de itt többről van szó, mint az egyén alkotóképességéről. Akkor is lehet kreatív az ember, ha nem hoz létre kézzel fogható eredményt, olyan alkotást, mint például egy műszaki találmány, egy új irodalmi mű, logikai játék, stb.

Rubik Ernő és találmánya

A kreatív ember igazi közege a tevékeny, produktív életmód, aminek persze "igazi" alkotás is lehet az eredménye. A kreatív ember a problémák megoldását a nyitott élet, a világ bonyolult sokrétűsége irányában több úton is keresi. .

Mohás Livia munkája alapján [28] részletesebben is rávilágítok a kreativitás legfontosabb tényezői közül néhányra:

- A kreativitás egyik komponense a könnyedség, amit gördülékenységnak is lehet nevezni. A könnyedség a készségek gyakorlása során jön létre, de mai tudásunk szerint a gyakorlás csak egyik ösztönzője. Az örömmel végzett tanulás, munka és egyéb tevékenység végrehajtása sokkal hamarabb lesz könnyed, mint a kényszerből végzett. Ezt sokszor megcsodálhatjuk a művészetekben és sportokban éppúgy, mint a mindennapi életben. (Pl. egyes tanulók könnyedén tanulnak meg idegen nyelveket, vagy oldanak meg matematikai feladatokat, ha érdekli őket.)

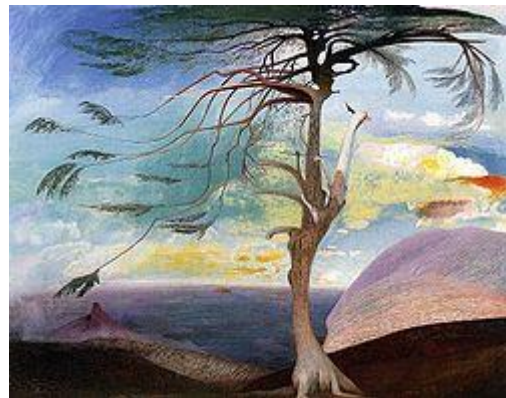
¹³ Balogh László (2006): Pedagógiai pszichológia az iskolai gyakorlatban. Urbis Könyvkiadó, Bp. 134.o.

- A gondolkodás hajlékonysága a kreativitás másik fontos tényezője. Ez jól megfigyelhető a költői, a zenei és képzőművészeti alkotásokban. *Picassóról* mondja egy anekdota, hogy egy társas estén ördögöt festett a falra. Amikor valaki tréfásan figyelmeztette, hogy: "*nem jó az ördögöt a falra festeni*", - gondolt egyet, és néhány ecsetvonással angyal-alakká változtatta azt.

A hajlékonyság egészen egyszerű helyzetekben is megmutatkozhat. Például egy háziasszony hozzákészül egy étel elkészítéséhez, de észreveszi, hogy valami fűszer vagy másik kellék hiányzik - átalakítja eredeti tervét és mást készít belőle.

Picasso: Ördög

Csontváry: Magányos cédrus

- Az eredetiség központi jelentőségű a kreatív tényezők között. A kreatív ember maga hoz létre új helyzeteket és szokatlan, ritka megoldásai, újszerű ötletei vannak. Az emberek közül sokan az egészen újszerűt kezdetben elutasítják. Például: *Csontváryt* is kigúnyolták kortárai, a mi korunk pedig csodálja eredetiségét.

A gyerekek látásmódja szerencsére sokszor konvenciómentes. Mivel keveset tudnak még a világról, ezért azt a kevés elemet meglepően és szokatlan módon tudják kombinálni. A szülők kicsi korban a gyermek eredetiségét többnyire élvezik, mesélgetik szokatlan bemondásait. Később azonban egyre kevésbé tűrik. A felnőttek a kamaszok eredeti megnyilvánulásait sokszor összetévesztik a hóbortossággal, a szemtelenséggel. Ezért felbecsülhetetlen érték, ha a szülő olyan barátja tud lenni felnövekvő gyermekének, akivel különösen megoszthatják egymás eredeti elképzeléseit, terveit.

A tanárok közül is sajnos vannak olyanok, akik kevésbé becsülik a diákok eredeti gondolatait. A tantervi anyag merev értelmezése is nem mindig teszi lehetővé, hogy a diák és a tanár valami kreatív megoldást keressen.

- A kidolgozás egy további fontos kreativitástényező, amely az eredeti ötlet kimunkálásában mutatkozik meg. Ez nem azonos a pedantériával, bár ez utóbbi is hosszasan, türelmes figyelmet, odafordulást tételez fel. A kidolgozásban az ember szigorúan szembenéz művével, kimunkálja minden szempontból. Ez nagyon fontos, hiszen sok eredeti gondolatból csak a kivitelezés során derül ki, hogy esetleg tákolmány, mert hiányzott alkotójából a műgond.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a kreatív vonások közül az alapos kidolgozásra való készség hiányzik a gyerekekből leginkább, amelynek több oka is lehetséges. Egyrészt a gyermek sokirányú érdeklődése és gyors idegrendszeri folyamatai kevésbé engedik, hogy egyetlen feladatba túlságosan elmerüljön. Másrészt az oktató-nevelő munka során buzdítani kell a gyermeket a szép és gondos feladatmegoldásra, ugyanakkor óvni kell az önhajszolástól, a túlzott tökéletességre törekvéstől.

A gondos feladatmegoldás a feszültség elhárításának is egyik szerencsés formája. Ebben az értelemben a gyermek vagy a fiatal mintegy feldolgozza emberi kapcsolatainak feszültségét, és új viszonyt alakít ki. Ez is kreatív munka. A szülőkhöz, családtagokhoz, barátokhoz fűződő viszonyunkat átfogalmazni (az esetleges sérelmeket feldolgozni), az emberi kapcsolatokat magasabb szinten fenntartani, nem csekély kreatív képességet igényel.

- A problémaérzékenység is fontos kreatív faktor. A bátor kritikai érzék, a hibák meglátása éppúgy része ennek, mint a lehetséges problémák megoldásának a megsejtése. Mint tudjuk, a gyermeki gondolkodásra egyaránt jellemző a naiv hiszékenység és a nagyfokú problémaérzékenység. A szolgai konformizmus - a gondolkodás nélküli elvtelen alkalmazkodás a tekintélyes személyek nézeteihez - azonban a kreatív problémaérzékenységnek a legnagyobb ellensége. A gyermeki konformizmus hamar kialakul, ha a szülők megrójják őket "gyerekszáj" őszinteségükért.

A hagyományos iskolai nevelés is gyakran előmozdítja és értékeli a konformizmust. Sokszor halljuk: minden úgy van jól, ahogy a szülő vagy a pedagógus mondta. Ez lehet, hogy az esetek többségében igaz is. Csak az a gond, hogy a konformis ember a későbbi életében a mindenkori hatalmon lévők igazát ismeri el. Az ilyenfajta gondolkodást tükrözi egy régi magyar közmondás is: *"Akinék hivatalt adott az Isten, annak észt is adott hozzá."* (A történelemből sajnos tudjuk, hogy ez nincs mindig így!)

- A kreatív tényezők közé sorolhatjuk az újráfogalmazás képességét, amely hasonlít az eredetiséghez, de annál sokkal összetettebb sajátosság. Amíg egy eredeti ötlet lehet csak egy felvillanás, addig az újráfogalmazás a dolgok és jelenségek egész körének új szempontú értelmezését is jelenti. Minden tudomány, főként a történettudomány ismer ilyen jelentős átfogalmazásokat.

Hangsúlyozzuk, hogy a kreatív személyiségvonások csak meleg, biztató hangulatú családi, iskolai légkörben fejlődnek ki. Megfelelő miliőben még a sérült, fogyatékos embereknek is kialakulnak kreatív adottságai, csupán kifejtésükhöz különleges bánásmód és odafigyelés szükséges. Bizonyítékul elég megnézni azokat a könyveket és kiállításokat, amelyek rokkant gyermekek lábbal és szájjal készült festményeit, rajzait mutatják be.

Rokkant gyermeknek szájjal készült festménye

Érdekes megfigyelni, hogy a kreatív szülőt és pedagógust ötletgazdagság, a szabadság biztosítása és a derű jellemzi. Nagyobb a türelmük még a gyengébb tanulókkal szemben is. A kreatív nevelő túllát pillanatnyi feladatán, az egész embert, a lehetséges jövő személyiségét akarja alakítani. Még a gyermeki "butaságot" is saját számára kitűnő tanulmánynak fogja fel, ahogy ezt *Németh László* író is - saját pedagógiai tapasztalata alapján - ajánlotta a tanároknak.

5.2. Kreativitás és önmegvalósítás

A kreatív életvitel jobb megértéséhez érdemes szemügyre venni az *önmegvalósító* ember legfontosabb személyiségjegyeit. Íme ezek közül néhány:

- Az önmegvalósító ember törekszik a valóság alapos és elfogulatlan megismerésére. Jól és sokáig képes elviselni a bizonytalan helyzeteket és megoldatlan problémákat, bár nem téveszti szem elől azt, hogy idővel ezeket is meg kell oldani.

- Elfogadja önmagát és embertársait a maguk mivoltában. Viselkedése spontán, természetes, nem akar mindenáron "hatást keltetni". Tevékenysége középpontjában nem saját pillanatnyi érdeke áll, hanem a soron lévő feladatok.
- Viselkedése nem konvencionális, nem megszokott, de nem is okvetlenül különködő. Képes mély emberi kapcsolatokat létesíteni és huzamosan fenntartani. Megértő és megbocsátó, humorával az élet fonákságait tudomásul veszi.
- Az élethez elengedhetetlen a friss, gyermekies látásmód, rácsodálkozás a világra. Az önmegvalósító ember újra és újra kísérletet tesz egymástól távol fekvő területek, régi és új igazságok integrálására. Időnként, mindenkitől függetlenül meghallgatja saját legbensőbb véleményét. (Ez az un. „belső hang”)
- Az önmegvalósító magatartással együtt jár bizonyos bátorság, hogy kevésbé népszerű, esetleg elítélt nézeteket is merjen az ember képviselni, ha az megegyezik saját véleményével.
- Korai felelősségvállalás, kemény munkafegyelem és emberközpontú világszemlélet is jellemző erre az életmódra.

A fentiekből láthatjuk, hogy az önmegvalósító életformának számos jegye megegyezik a kreatív életvitel jellemzőivel. A kreatív életmód vezethet el leginkább az önmegvalósításhoz, ami a tanárok és a diákok számára is egyaránt fontos.

„A kreatív képesség tehát nem elszigetelt vagy éppenséggel újonnan felfedezett képessége az embernek, hanem az összes képességek szemléletének, belső összefüggéseinek a módja. A sokféle képességből a kreatív szemlélet ki tud emelni és össze tud kapcsolni olyanokat, amelyeket a tehetség régebbi felfogása alig méltatott figyelemre.”¹⁴

Ezek után ismételten felvetődik a kérdés: *kreatívvá nevelhető-e minden gyermek?* A válaszunk az, hogy igen. Minden gyermekben meg van a kreatív tevékenység lehetősége, csupán segíteni kell ennek kibontakoztatását.

¹⁴ Mohás Livia: Szülői mesterség, Minerva Kiadó, Budapest, 1982., 170. o.

Gondoljunk csak arra, hogy egyes "primitív" kultúrák gyermekei például milyen lendületesen, fantáziadúsan rajzolnak. Életükről megtudhatjuk, hogy csecsemőkoruktól fogva részt vesznek a felnőttek életében, kultikus táncaiban, játékaiban. Ezeknek a népeknek az életében teljes egységet alkot a művészet, a vallás, a munka és a családi élet mindaddig, amíg a fehér ember technikai civilizációját át nem veszik. A kreatív életmód természetes náluk - bár tudatosan nemigen törekszenek újszerűsége.

A képességek kreatív kombinációjának a létrejöttében tehát döntőek a gyermekkori benyomások, ezek között is a szülői ház légköre. A túl szigorú előírásokkal, merev szabályokkal gúzsba kötött gyermek nem igen mer kreatívan kezdeményezni.

A fejlődéslélektanból viszont ismeretes, hogy a szülői szeretet mintegy "megszólítja" mosolyával a gyermeket, s ő mosollyal viszonyozza. A gyermekben bizalom ébred, bátrabban kérdez, amelyre a szülő válaszol, és így segíti a gyermeket kreatív fejlődésében.

Az érdeklődő odafordulás, a szeretetteljesen biztató szülői magatartás előmozdítja a képességek kifejlődését, és tulajdonképpen ez a „rejtett útja a tanulásnak.” A gazdag érzelmi életet élő családok gyermekei is eltanulják szüleiktől az érzelmek kinyilvánításának módjait, és ez a festő családban például a színek és formák világa nyelvén, a muzikus családokban a zene nyelvén történik.

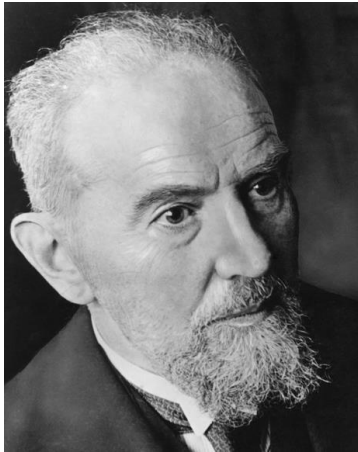
5.3. Kreativitás és intelligencia

Ha a régebbi korok neveléssel kapcsolatos könyveit olvasgatjuk, akkor szembetűnik, hogy az emberi értékekről vallott felfogásuk milyen különböző volt, így más és más jellemvonások, személyiségvonások kialakulására törekedtek.

- Az *ókori* görög eszmény: a test és a lélek harmonikus egysége volt, amely az erkölcsösséget és a szépséget szoros összefüggésben tekintette.
- A *középkori* nevelés a lovagi ifjakat főként testi ügyességekben képezte, míg a szerzetes növendékeket szigorú önmegtagadásra nevelte.
- Az *újkorban* előtérbe került az életörömet értékelő nevelés: így például a filantrópia az emberszeretetet, a szív meleg érzelmeit értékelték a legnagyobbra.

Az *ipari társadalomban* kezdett az intelligenciára tolni a hangsúly, hiszen a bonyolultabb termelési rendszerek intelligensebb embereket igényeltek. [4]

Az *intelligencia* fogalmát a különböző pszichológiai irányzatok eltérő módon közelítik meg. Az intelligencia első kutatói - mint *Stern* és *Claparède* - azt hangsúlyozták, hogy az intelligencia révén tud az ember új helyzetekhez alkalmazkodni és felhasználni előző ismereteit. Az intelligencia olyan képesség, amely révén az egyén a gondolkodási eszközök célszerű igénybevételével új követelményeknek tud megfelelni. [3; 35]

William Stern (1871-1938)

Édouard Claparède (1879-1940)

Wolfgang Köhler és *Kurt Koffka* szerint az intelligencia nem más, mint "helyzetmegoldó" képesség, vagyis egy problémahelyzet egészének gyors átlátása. *Kurt Lewin* értelmezése elsősorban az intelligencia személyiséghez kötöttségére mutat rá. Felfogása szerint az értelmi működésben nemcsak az agykérگی funkció, hanem a személyiség egyéb rétegei (érzelmi, akarati élet, beállítottság, érdeklődés) is részt vesznek.

David Wechsler szerint az intelligencia az egyénnek egy globális képessége, amely lehetővé teszi, hogy célszerűen cselekedjen, racionálisan gondolkodjon és eredményesen bánték környezetével. *Edward Lee Thorndike* a tanulás képességében látta elsősorban az intelligencia megnyilvánulását.

Fontos megkülönböztetnünk az intelligenciában megnyilatkozó tanulási képességet az ösztöntől és a dresszúrától. Az ösztönös cselekvés merev, alig alkalmazkodó képes. A dresszúra pedig vakon követi a parancsot, amely semmiféle egyéni megfontolásra nem ad módot, ezért a nevelésben is kevés sikerrel jár, hiszen a megfélemlítésen alapul. Ezekkel szemben az intelligencia mérlegel, és kiválasztja a legmegfelelőbb gondolkodást és cselekvési eljárásokat.

Az intelligencia azonban nem egyetlen, sőt talán nem is a legfőbb meghatározója a sikeres életnek. A témával foglalkozó kutatók rámutattak arra, hogy a sikeres önmegvalósításhoz az intelligencia mellett még sok és igen fontos tényezőre van szükség: ilyenek a teljesítmény akarása, a motiváció, a cselekvésre ösztönző erő. [11]

„A motiváció pedig nem elsősorban értelmi tényező. Ez vezetett arra a felismerésre is, hogy más képességekre is szükség van, mint amelyeket a "hagyományos" intelligencia tesztek mérnek. J. P. Guilford dolgozta ki 1950-ben az első olyan teszt-együttest, amelyek kreatív képességeket is mértek. Az 1960-as évektől pedig új lendületet kaptak a kreativitással, az alkotóképességgel és az intelligenciával kapcsolatos kutatások. Kiderült, hogy a kreatív tanulók otthonában rendszerint derűs, tevékeny, szeretetteljes légkör uralkodott. Az intelligens, de nem kreatív tanulóknál követelő volt a szülők magatartása.”¹⁵

5.4. Kreativitás és jellemfejlődés

A kreativitás és jellemfejlődés fogalma nem zárja ki egymást, de nem is feltételezi a másikat. Mindnyájan ismerünk olyan embereket, akik a kreatív személyiséget jellemző vonásokkal rendelkeznek, ugyanakkor jellemükben, életvitelükben van némi kívánni való.

A múlt században a tudósok közül többen képviselték azt a nézetet, hogy a "zseni félig őrült", vagyis, hogy a tehetség, a rendkívüli alkotóképesség egy tőről fakad az elmezavarokkal. Korunk tudománya alaposan megcáfolta ezt a nézetet. Bár vannak igen nagy alkotó művészek, akiknek az életvitele az elfogadott társadalmi normától eltérő, emberi fogyatékosságaik a hétköznapi ember számára is feltűnnek és talán érthetetlenek. Az ilyenek "bogaras" viselkedéseikkel, furcsa szokásaikkal csalódást okozhatnak hozzátartozóiknak is. Más szempontból nézve azonban a kérdést: a kreatív ember életvitele állandó törekvés arra, hogy az életet, embertársaikat és önmagukat új szempontok szerint megértsék, értékeljék, és képességeik révén sok igazi maradandó alkotást hozzanak létre.

Más kérdés az, ha középszerű emberekben megalapozatlan ambíciók keletkeznek, és a független művész "szabad" életét akarják élni anélkül, hogy képességeik igazi alkotásokra tennék őket alkalmassá. De ezért nem a kreativitásra nevelés törekvését kell bírálni.

¹⁵ Mohás Livia: A szülői mesterség, Minerva Kiadó, Budapest, 1982., 175. o.

Nem tévesztendő össze azonban a kreatív, önálló egyéniség a "kotnyeles", a szemtelenül mindent tudó gyerek vagy fiatal típusával. Az igazán kreatív ember elmélyülten tud figyelni, mélységes tiszteletet érez az élet és az ember iránt. Nincsenek előítéletei, mindenkitől tud tanulni, mindenből képes a szellemét gyarapítani. A kreativitás helyes értelmezése tehát nincs ellentétben sem az erkölcsi neveléssel, sem a jellem fejlődésével. A morál és a kreatív szellem szabadsága nem mond ellent egymásnak. A kreativitásra nevelés nem jelent egyoldalú sikerorientációt, hanem sokoldalú, ötletgazdag életvitelt. [18; 20]

5.5. A kreativitás folyamata

A kreativitás folyamatát számos kutató vizsgálta már és elemezte. Az emberek érdeklődése eleinte arra a kérdésre irányult, hogyan alkot az igazán zseniális művész. Erről számos érdekességet olvashatunk, sokféle adat áll a kutatók rendelkezésére, az ókortól napjainkig. A görög monda szerint *Apollót*, a művészetek istenét, kilenc múzsa vette körül, akik az egyes művészeteket és tudományokat képviselték. A múzsák csókjukkal, szótogásukkal adták az ihletet.

Eustache Le Sueur: A múzsák

A keresztény középkorban *Mária* vagy az angyal sugallta általában az alkotásokat. A későbbi korokban a művészek tudatos önmegfigyeléssel, nemegyszer a modern pszichológiai elemzéseket megközelítő pontossággal adtak számot műveik keletkezéséről. A természettudósok úgy vallottak felfedezésükről, hogy a problémák megoldásában döntő lépés akkor következett be, amikor abbahagyták az erőfeszítéseket, ellazultak, mással foglalkoztak.

Carl Gustav Jung, a nagy svájci pszichiáter azt állította, hogy a felismert igazság alapját többnyire kérdések alkotják. Az új igazság felfedezéséhez a sokszor tévedő, de mindig újrakezdő bátorság szükséges. A kreatív tevékenységhez pedig fokozottabb önismeret kell.

A szakirodalom szerint minden problémamegoldás kreatív folyamat, amelynek lépései az alábbiak [10; 23; 28] :

- Az első lépést - az ősi elképzeléshez hasonlóan - többnyire *ihletnek*, sugallatnak, inspirációnak nevezik. Az ihletben együtt van a lelkesedés, a magabiztosság, a tettvágy, a kompetencia. A mérlegelő logika és kritika még nem dolgozik. Az *előkészítés fázisában* a kreatív diák még mindenfajta tapasztalatot és ismeretet felvesz anélkül, hogy azokat előzőleg megvizsgálná, mérlegelné, hogy mi lehet a fontos és mi nem.
- Ha az ihlet valódi kreatív tevékenységbe megy át, akkor az első nekifutás után *lappangási fázis* következik. Ez az egyén számára nyugtalan és frusztrációktól sem mentes időszak. Az alkotó sokat vívódik, mert néha úgy érzi, hogy remekmű van születőben, máskor pedig kineveti magát. Ezért ezt a szakaszt a "problémától való eltávolodásnak" is nevezik. A lappangási fázis alatt tulajdonképpen érleljük az ötletet, amelyre - gyerekeknél és felnőtteknél egyaránt - nyugalomra, biztonságos egyedüllétre és diszkrécióra van szükség. Különösen a kamasznál, aki egyik nap lelkesen mesél például a készülő verséről, a következő napon pedig esetleg szégyelli, ha kérdezősködnek a tervéről.
- Az alkotó folyamat harmadik szakasza a *belátási fázis*, az "ahá" vagy "heuréka" élmény. Ez teljesen önkéntelen mozzanat, amelyben az előző szakasz anyaga világos, értelmes felismeréssé alakul át. Ilyenkor történik az ihlet első lelkesedésének és a lappangó eltávolodásnak a tudatos áthidalása, a valóban lényegi felismerések megfogalmazódása. Ezt a szakaszt az elmélyedt munka, a kidolgozás túlsúlya jellemzi.
- Az *igazolási fázisban* a kritika következik, az elkészült „mű” igazi bírálata. Az új felismerést ellenőrizzük, kipróbáljuk, és egészen addig alakítjuk, amíg megfelel a kreatív egyénnek és a külvilágnak. Ebben a szakaszban jelentkezik a legnehezebb feladat, hogy a szubjektív felismeréseket objektív formákká alakítsuk.

A nyilvánosság elé lépés izgalmas pillanat minden alkotó számára. A diák szorongása, amikor elkészült "művét" a szülőnek vagy a pedagógusnak megmutatja, hasonlítható az alkotó állapotához. Ha nem talál megértésre és biztatásra, akkor esetleg egész életére elmegy a kedve a próbálkozástól, ezért empátia, támogatás, fokozatos követelményállítási és sok bölcsesség szükséges a gyermekek és fiatalok alkotásainak megítélésénél.

5.6. A kreativitásfejlesztés és tehetséggondozás lehetőségei

A képességek kifejlesztése, a kreativitásra nevelés tulajdonképpen már a születés előtt megkezdődik. Távolról sem az a döntő, hogy az otthon – ahová a babát várják – modern berendezésekkel legyen ellátva, hanem az otthon légköre, a belső klímája a fontos. A szeretetteljes, harmonikus család légkör ugyanis kellő lehetőséget ad a felnövekvő gyermeknek az önálló kezdeményezésekre.

A képességek fejlesztésének és fejlesztési lehetőségeinek azonban van egy-egy jellemző, kitüntetett korszaka. A szülők és pedagógusok számára nagyon sok és kitűnő kiadvány látott már napvilágot, amely hasznos ötleteket és gyakorlati megoldási javaslatokat ad ahhoz, hogy miként foglalkoztassák a különböző korú gyermekeket kreatív módon, amivel elősegíthetik harmonikus emberré válását.

A kisgyermek- és óvodáskorban a kreativitás gyakorlatokat az alábbiak képezhetik:

- a szóbeli információ: *titkos üzenetek átadása, mesék folytatása, a jövő elképzelése*
- képekkel végzett tevékenységek: *piktográfiák készítése*
- különböző játékok: *pantomim, társasjáték, szerepjáték*
- ábrázolás: *firkálás, rajzolás, festés, gyurmázás*

6 éves óvodás családrajza

Iskoláskorban pedig a képességfejlesztésnek és a tehetséggondozásnak már bővülnek a lehetőségei és módszerei.

Gondoljunk csak a speciális művészeti iskolákra, a tagozatos gimnáziumi osztályokra, fakultációkra, szakkörökre, önképzőkörökre és különböző tanulmányi versenyekre.

A tehetségnevelés fontossága érdekében hirdette meg 2000-ben az Oktatási Minisztérium, az *Arany János Tehetseggondozó Programot*, amelybe elsőként kapcsolódott be a győri Révai Miklós gimnázium. A program célja: segíteni a hátrányos helyzetű, de tehetséges általános iskolai diákokat. Ennek keretében lehetőség nyílt arra, hogy a tehetséges gyerekek olyan iskolában, kollégiumban tanuljanak, nevelődjenek, amelyek feladatul tűzték ki a tehetseggondozást és a felsőfokú tanulmányokra való eredményes felkészítést. Azóta 1252 tehetségpont alakult az országban. (lásd: 3. sz. melléklet)

A *főiskolai és egyetemi hallgatók* esetében pedig egyre nagyobb mértékben lehet alkalmazni az olyan oktatási módszereket, amelyeknél a *projektmunka*, az egyéni tanulásirányítás, az önálló információszerzés dominál - ezzel is mintát adva a későbbi kreatív munkájukhoz. Az alkotó gondolkodás és teljesítmény magasabb szintjét jelenti, ha a hallgató részt vesz kutatási részfeladatokban, tudományos diákköri munkában, szemináriumi kiselőadást tart. Ezek során sok lehetőség nyílik a tudományos jellegű gondolkodás és ítéletalkotás, véleménykialakítás képességének továbbfejlesztésére.

A hazai felsőoktatásban nagy hagyománya van a *szakkollégiumok* keretében megvalósuló tehetséggondozásnak, ami 16 éve már egyetemünkön is eredményesen működik.

A szakkollégium a tehetséges (4,5-nél jobb tanulmányi eredményt elért) hallgatók számára olyan közösséget és környezetet teremt, amelyben lehetőség van az önálló, megalapozott döntéseket hozó és döntéseket vállaló, művelt és kreatív személyiségek kialakítására.

A szakkollégiumok célja: a tudományos kutatói késztetések felszínre hozása. Tevékenységük elsősorban műhely jellegű, s kiemelten kezelik az igazán korszerű ismeretek megszerzését és annak széleskörű gyakorlati alkalmazását. Komoly húzóerő, hogy a szakkollégium tagjai minden évben készítenek egy-egy dolgozatot, mellyel rendszeresen részt vesznek a tudományos diákköri konferenciákon.

Az *értékek megóvása és továbbfejlesztése* egyik központi kérdése az igazán hatékony pedagógiai munkának, mert a ma és a jövő társadalmi igényeinek legjobban a kreativitás szellemében nevelt személyiség felel meg. A dolgozatban ezért a tehetségnevelés pedagógiai lehetőségeit, módszereit próbáltam többféle szempontból megvilágítani, korántsem a teljesség igényével.

6. Zárszó

„Hinnünk kell abban, hogy tehetségesek vagyunk valamiben”

(Marie Curie)

Összefoglalásként kiemelem, hogy az alkotó ember tehetségével, képességeivel is csak megfelelő légkörben tud kreatívvá válni. Oktatás- és nevelésügyünk egyik alapvető kíváncsága éppen ezért e folyamat kibontakozásának biztosítása. A mai korban különösen fontos, hogy az iskola olyan embert neveljen, akit sokoldalúsága valóban alkotó emberré tesz, aki képes arra, hogy a közösség tagjaként, a társadalom egészével összhangban, tudatosan alakítsa a természeti és társadalmi feltételeket.

Az alkotó ember csakis a jó hagyományokat őrző, ugyanakkor az újat szüntelenül kereső oktatási-nevelési intézményekben tud formálódni. Az 1985-ös oktatási törvény életbelépéséig a magyar oktatásügy nem tűrte az alternatív szemléletet. A pedagógiai kísérletek zöme is csak az oktatás valamely részletének megváltoztatását tűzte ki célul, nem a teljes iskola átformálását. Ezért örömdetes, hogy az utóbbi években több új iskolakoncepció és a hozzá kapcsolódó fejlesztő program került kidolgozásra, amely felgyorsította és bővítette a témával kapcsolatos pedagógiai kutatásokat és kísérleteket.

Az oktatás megújításához elengedhetetlenek a személyi feltételek. A *kreatív pedagógus* és a jó képességű, kreatív tanulók találkozása esetén a tanulók érdeklődése, ambíciója kielégül, képességeik továbbfejlődnek, emellett még a társaikat is magukkal ragadhatják.

A szakirodalomban olvasható elemzések azt mutatják, hogy összefüggés mutatkozik a pedagógus kreativitásának foka és tanítványainak értelmi képessége, kreatív fejlettsége között. Ez érthető, mert a kreatív tanár nem fél attól, hogy diákjai váratlan megoldásokat javasolnak, és ezzel zavarba hozhatják. Engedi a gyerekeket találgatni, nem sajnálja az időt. Sikert biztosít, de nehézségek elé is állítja, mert annak legyőzését is meg kell tanulni.

A kreatív pedagógus értékeli a tanuló részéről megnyilvánuló kreatív gondolkodást; biztosítja, bátorítja, érdekeltté teszi őket ebben, jutalmazza ezt a tevékenységet. Így a tanuláshoz szükséges ideális állapot áll elő: *megfelelő motiválás, serkentő atmoszféra, aktív szellemi tevékenység, nehézségek legyőzése, sikerélmény, megfelelő tanár-diák kapcsolat az egyéniség kölcsönös tiszteletével.*

Az értékek megóvásának és továbbfejlesztésének tehát egyik központi kérdése: a pedagógus személyisége, alkalmassága, pedagógusi kvalitásai.

Az iskolai képességfejlesztés és tehetséggondozás mindenkori helyzete azonban nem választható el a jó képességű, a *tehetséges emberek társadalmi "felhasználásától"*. A képességfejlesztés és tehetséggondozás akkor kapja a legtöbb ösztönző erőt, ha a társadalom minden tevékenységben igényli a kompetenciát, tehát foglalkoztatja és érvényesülni engedi (erkölcsi és anyagi vonatkozásban is) a jó képességű, a tehetséges, az átlagon felüli teljesítményre képes alkotó embereket. Kiemelten vonatkozik ez a pedagógusokra.

Felhasznált irodalom

1. **Ágoston György** (1985): *Tézisek az iskolai tehetségnevelésről*. Pedagógiai Szemle, 1985/2. sz.
2. **Atkinson és munkatársai** (1998): *Bevezetés a pszichológiába*. Osiris Kiadó, Budapest
3. **Atkinson – Hilgard** (2005): *Pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest
4. **Bakk –Miklósi Kinga** (2010): *Neveléslélektan*. Ábel Kiadó, Kolozsvár
5. **Bagdy E.-Telkes J.** (1994): *Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
6. **Balogh László** (2006): *Pedagógiai pszichológia az iskolai gyakorlatban*. Urbis Könyvkiadó, Budapest.
7. **Balogh László** (2004): *Iskolai tehetséggondozás*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen
8. **Balogh László** (szerk) (2000): *Tehetség és iskola*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen
9. **Csapó Benő** (1992): *Kognitív pedagógia*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
10. **Csikszentmihályi Mihály** (2008): *Kreativitás*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
11. **Czeglédi Erzsébet** (2009): *A kreativitás és az intelligencia szerepe az iskolai teljesítményben*. Új Pedagógiai Szemle, 2009/11. sz.
12. **Czeizel Endre** (1984): *Az érték bennünk van*. Gondolat Kiadó, Budapest.
13. **Czeizel Endre** (1997): *Sors és tehetség*. Minerva Kiadó, Budapest
14. **Dávid Imre, Bóta Margit, Páskuné Kiss Judit** (2002): *Tehetséggutató*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen
15. **Falus Iván** (1989, szerk.): *A pedagógia és a pedagógusok*. Akadémiai Kiadó, Bp.
16. **Gábor György** (1966): *Gondolatok könyve*. Magvető Kiadó, Budapest.
17. **Geréb György** (1996): *Pszichológia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
18. **Gergencsik Eszter** (1987): *Kreativitás és közösség*, Tankönyvkiadó, Budapest
19. **Horváth György** (1984): *Kérdőjelek a tehetség körül*. Társadalmi Szemle, 4. sz.
20. **Koncz István** (1999): *A pedagógus szerepe a tehetségfejlesztésben*. Debreceni Egyetem

21. **Kristó Nagy István** (1983): *Bölcsességek könyve*. Gondolat Kiadó, Budapest.
22. **Kulcsár Tibor** (1982): *Az iskolai teljesítmény pszichológiai tényezői*. Tankönyvkiadó, Budapest.
23. **Landau, Erika** (1974): *A kreativitás pszichológiája*. Tankönyvkiadó, Budapest
24. **Landau, Erika** (1997): *Bátorság a tehetséghez*. Calibra Kiadó, Budapest
25. **Lénárd Ferenc** (1973., szerk.): *Alkalmazott pszichológia*. Gondolat Kiadó, Bp..
26. **Lénárd Ferenc** (1979): *Képességek fejlesztése a tanítási órán*. Tankönyvkiadó, Bp.
27. **Maker, C. J.** (1982): *Teaching Models in Education of the Gifted*. Rockville, MD, Aspen Publikations
28. **Mohás Livia** (1982, szerk.): *A szülői mesterség*. Minerva Kiadó, Budapest.
29. **N. Kollár Katalin – Szabó Éva** (2004): *Pszichológia pedagógusoknak*. Osiris Kiadó, Budapest
30. **Pukánszky B.-Zsolnai A.** (1998): *Pedagógiák az ezredfordulón*. Eötvös József Kiadó, Budapest
31. **Ranschburg Jenő** (1989): *Tehetséggondozás az iskolában*. Tankönyvkiadó, Bp.
32. **Seeley, K. R** (1997): *Facilitators for Talented Students*. Denver, Love
33. **Sinkó István** (2009): *A gondozott és a gondozatlan tehetség*. Új Pedagógiai Szemle, 2009/5-6. sz.
34. **Szekeres Tamás** (1999): *Orientációs irányváltás a felsőoktatásban*. Tudományos Konferencia Kiadványkötete, Dunaújváros
35. **Tóth László** (2003): *A tehetségfejlesztés kisenciklopédiája*. Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen
36. **Vásárhelyi Zsuzsanna** (2010): *A képességfejlesztés és a tehetségnevelés néhány pedagógiai és pszichológiai problémája*. SZE (kézirat) Győr
37. **Zsolnai József** (1983): *A képességfejlesztő iskoláért*. OKI, Budapest
38. <http://tehetseg.hu/tehetsegpontokrol>
39. <http://tehetseg.hu/konferencia/z-generacio-azaz-digitalis-bennszulottek-es-mai-kor-elvarasai-tehetseggondozasban>
40. <http://uni.sze.hu/kezdolap>
41. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Kezd%C5%91lap>

REZÜMÉ

Nagy Péter

Kreativitás és alkotóképesség fejlesztése

Munkám során korunk egyik legnagyobb érdeklődését kiváltó témakörének megismerését tűztam ki célul. Elsősorban arra a kérdésre kerestem a feleletet: ki az igazán tehetséges, és az adottságok, képességek milyen módon fejleszthetők? Ennek megválaszolásához a dolgozatban röviden bemutatom a nevelhetőség és személyiségfejlesztés pszichológiai feltételeit, valamint a tehetségnevelés elméleti alapjait. Ismertetem a kreatív és önmegvalósító ember legfontosabb személyiségvonásait, és azok fejlesztésének pedagógiai módszereit.

A dolgozatban kiemelem, hogy nagyon fontos a tehetségek korai felismerése és gondozása, amely érzélem gazdag, segítő szándékú családi és iskolai légkört igényel. Mindenekelőtt a szülői háztámogató és fejlesztő környezetének megteremtését, mert a család követendő modellje szerepet játszik az öröklött adottságok kifejlesztésében.

Rávilágítok arra is, hogy az értékek megóvása és továbbfejlesztése az igazán hatékony pedagógiai munkának egyik központi kérdése, mert a ma és a jövő társadalmi igényeinek a kreativitás szellemében nevelt személyiség felel meg. Dolgozatomban ezért a tehetségnevelés pedagógiai lehetőségeit, módszereit többféle szempontból ismertetem. Hangsúlyozom a pedagógus személyiségének fontosságát, mivel a megújulásra kész, kreatív pedagógussal való találkozás esetén tudnak továbbfejlődni a diákok képességei. Kiemelem, hogy a diákok csak olyan iskolai légkörben tudnak kreatívvá válni, ahol megfelelő a motiválás, a sikerélményt biztosító és sokirányú tevékenységi lehetőség.

ABSTRACT

Péter Nagy:

Nurturing creativity in the educational context

In my paper, my primary aim was to achieve a better understanding of one of the most discussed issues of our time. My two basic research questions were: Who can be considered gifted? In what ways can skills and talent be nurtured? To answer these questions, I outlined the psychological conditions for personal development and educability; and the theoretical basis for educating gifted children. I also described the most important characteristics of self-actualized people and the pedagogical means for developing them.

I emphasised the importance of early realisation of talent and the presence of an emotionally rich and supportive family and school atmosphere. The supportive and inspiring family home plays the most crucial role as the family model influences the development of inherited characteristics.

Furthermore, I accentuated that preserving and nurturing talent should be one of the core objectives of effective pedagogical work as nurturing creativity helps people in meeting the social requirements of today and tomorrow. Thus, I examined the possibilities of educating gifted children from a number of perspectives. The personality of the teacher is of essential importance as students can only develop their abilities with the help of an open, creative teacher. Finally, I stressed the fact that students can only become creative in an atmosphere which provides motivation, a sense of achievement and a number of possibilities.

MELLÉKLETEK

1. sz. Illusztrációként alkalmazott képek jegyzéke

Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Kezd%C5%91lap> és <http://uni.sze.hu/kezdolap>

2. sz. Meghívó:

„A Z generáció, azaz a digitális bennszülöttek és a mai kor elvárásai a tehetséggondozásban” Győri Tehetségnap – konferenciára

Forrás: <http://tehetseg.hu/konferencia/z-generacio-azaz-digitalis-bennszulottek-es-mai-kor-elvarasai-tehetseggondozasban>

3. sz. A Magyar Génius hálózat csomópontjai a Tehetségpontok

Forrás: <http://tehetseg.hu/tehetsegpontokrol>

Illusztrációként alkalmazott képek jegyzéke

Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Kezd%C5%91lap> és <http://uni.sze.hu/kezdolap>

Címlap	Kiváló tanári diploma átvétele
6. oldal	Irodalomkutatás az egyetemi könyvtárban
8. oldal	Emberi agy metszete
9. oldal	Eysenek személyiségfaktora
10. oldal	Szakkollégiumi foglalkozás az egyetemen
12. oldal	Gyermekek közötti individuális különbségek
13. oldal	Egy tehetséges egyetemi hallgató diplomaosztó után
15. oldal	Bolyai Farkas arcképe
16. oldal	Charles Darwin arcképe
18. oldal	Madách Imre: Az ember tragédiája c. művének címlapja
19. oldal	Kreatív foglalkozás gyermekeknek
20. oldal	Albert Einstein, Illyés Gyula és Örkény István arcképei
23. oldal	Tudományos és Művészeti Diákköri Konferencián tartott előadás
28. oldal	Rubik Ernő és találmánya
29. oldal	Picasso: Ördög c. képe és Csontváry: Magányos cédrus c. képe
31. oldal	Rokkant gyermeknek szájjal készült festménye
34. oldal	William Stern és Édouard Claparède arcképei
35. oldal	Eustache Le Sueur: A múzsák c. képe
38. oldal	6 éves óvodás családrajza

MEGHÍVÓ

„A Z generáció, azaz a digitális bennszülöttek és a mai kor elvárásai a tehetséggondozásban” Győri Tehetségnap - konferenciára

(A Győr-Moson-Sopron Megyei Pedagógiai Szakszolgálat Győri Tagintézményének Talentum Műhelye, a Mobilis Interaktív Kiállítási Központ és a Magyar Tehetséggondozó Társaság közös szervezésében, a Talentum Műhely szakmai támogatásával)

Időpont: 2014. március 20. 10 óra
Helyszín: Mobilis Interaktív Kiállítási Központ
(9026 Győr, Vásárhelyi Pál u. 66.,
a Széchenyi István Egyetemhez közel)

A Tehetségnapot megnyitja: Füves Zsuzsanna
Győr-Moson-Sopron Megyei Pedagógiai Szakszolgálat intézményvezetője

A konferencia programja:

- 09.00-10.00 Regisztráció**
- 10.00-10.15 Megnyitó és köszöntő: Füves Zsuzsanna intézményvezető**
- 10.20-10.50 A tehetséggondozás jelene és jövője**
Előadó: Polonkai Mária, a Magyar Tehetséggondozó Társaság alelnöke
- 11.00-11.30 Új trendek az európai tehetséggondozásban**
Előadó: Fuszek Csilla, a Budapesti Európai Tehetségközpont igazgatója
- 11.40-12.10 Miért sakkozzunk az iskolákban?**
Előadó: Dr. Duró Zsuzsa tehetségfejlesztési szakértő, gyermekpszichológus
- 12.20 -13.00 Sikerkódolás a Z generáció oktatásában, nevelésében**
Előadó: Dr. Pais Ella Regina pszichológus
- 13.15 -13.30 Szünet**
- 13.30 -14.00 Mobilis bemutató** (rövid vezetés az interaktív kiállító térben, kísérleti bemutató megtekintése)

Az előadások között ifjú tehetségek lépnek fel:

László András az Apor Vilmos Katolikus Iskolaközpont 4. osztályos tanulója
László Annamária az Apor Vilmos Katolikus Iskolaközpont 7. osztályos tanulója
Léb Eszter a Kertvárosi Általános Iskola Ménfőcsanak Petőfi Sándor Általános Iskola 7. osztályos tanulója
Németh Péter a Jedlik Ányos Gépipari és Informatikai Középiskola 12.-es tanulója
Pusztai Gábor a Richter János Zeneművészeti Szakközépiskola, Általános Iskola, AMI és Kollégium 10.-es tanulója

Megjelenésére feltétlenül számítunk!

A konferencián való részvétel ingyenes, de előzetes regisztráció szükséges!

Részvételét kérjük, jelezze az alábbi elérhetőségeken:

Havasréti Béláné tehetségpedagógiai koordinátor

Tel./Fax: 06-96/515-545 Mobil: 06-20/5734-919

E-mail: tehetseg@gyorpedpszicho.hu

16

¹⁶ (<http://tehetseg.hu/konferencia/z-generacio-azaz-digitalis-bennszulottek-es-mai-kor-elvarasai-tehetseggondozasban>)

„A Magyar Géniusz hálózat csomópontjai a Tehetségpontok

Tehetségpontok alapítását a Nemzeti Tehetségsegítő Tanács kezdeményezte és támogatja mind Magyarországon, mind a határon túli magyarlakta részeken.

A Tehetségpontok alapfeladata a tehetségek felfedezése, azonosítása, a tanácsadás, a pályaorientáció, a lehetőségek, az információk személyre szabott megmutatása a tehetséges fiataloknak. Fő céljuk, hogy hatékony segítséget adjanak az érdeklődő fiataloknak tehetségük felismeréséhez és kibontakoztatásához, ennek érdekében juttassanak el hozzájuk minél teljesebb és minél személyesebb információkat a különböző tehetséggondozó lehetőségekről.

Figyelemmel kísérik az intézményi, helyi, térségi és regionális tehetséggondozó kezdeményezéseket és segítik ezeket abban, hogy minél intenzívebb kapcsolatrendszert tudjanak kiépíteni egymással, a tehetséges fiatalokkal, a tehetséges fiatalok környezetével, a tehetséggondozásban jártas szakemberekkel, és a tehetséggondozást segítő önkormányzati, egyházi, civil szervezetekkel, vállalkozásokkal és magánszemélyekkel. Helyi integráló szerepük mellett pedig maguk is részei a Magyar Géniusz Hálózatnak, melyben a csomópontok szerepét töltik be az információk áramlásában és feldolgozásában.

A hazai tehetségsegítő hálózat alapegységei a Tehetségpontok: öt évvel az indulás után ma már a Kárpát-medence területén ezernél is több található belőlük. Nincs két egyforma Tehetségpont, bár alapvető célkitűzéseik megegyeznek: a tehetséges fiataloknak személyre szabott segítséget kívánnak nyújtani abban, hogy tehetségüket időben felismerjék és kibontakoztathassák, hogy értesüljenek az őket érintő tehetséggondozó lehetőségekről, hogy a szűkebb és tágabb régióban működő tehetséggondozó tevékenységekkel élő kapcsolatot építsenek ki, illetve a tehetségsegítés folyamatába minél több emberi és anyagi erőforrást vonjanak be.

A Tehetségpontok összegyűjtik és rendszerezik, valamint egyénre szabva ajánlják fel a tehetséggondozással foglalkozó szervezetek szolgáltatásait az érdeklődőknek.

Ha az óvodától az egyetemig a különböző oktatási intézményekben létrejövő Tehetségpontok legfontosabb funkcióit akarjuk megragadni, négy általános feladatkört kell megneveznünk: ezek a tehetségazonosítás, a tehetséggondozás, a tehetség-tanácsadás, illetve a Tehetségpontok hálózatába való bekapcsolódás.

A Tehetségpontok nagy előnye, hogy alulról jövő, helyi kezdeményezésre születnek: csak ott jönnek létre, ahol elkötelezett, a fiatal tehetségeikért önkéntes alapon tenni akaró pedagógusok egy csoportja úgy dönt, hogy a tehetséggondozással elmélyülten, szervezetten, a legfrissebb szakmai eredmények figyelembe vételével akar foglalkozni. A Tehetségpontok a környezetükkel szoros együttműködésben tudnak hatékonyan dolgozni: törekszenek a civil közéletben való részvételre, ezt segítik a helyben megalakítható Tehetségsegítő Tanácsok.

A nyitottság és az egymás munkája iránti kíváncsiság itt nem csupán kíváncsóság, hanem egyenesen követelmény: a Tehetségpontok óvodás korú gyerekektől egészen a felnőttekig bezárólag minden korosztállyal foglalkoznak, azonban természetesen nem mindegyik Tehetségponton kaphat segítséget mindegyik korcsoport. A megoldást a hálózatba szerveződés és ezzel összefüggésben az egymással folytatott kommunikáció jelenti: a helyi, a térségi, a regionális, illetve az országos hatókörű Tehetségpontok között van olyan, ami több, illetve olyan, ami egyetlen tehetségterületre koncentrál.

A tehetség sokszínű – ennek jegyében a Tehetségpontok minden esetben igyekeznek lépést tartani az új igényekkel fellépő tehetségekkel: ahelyett, hogy a saját célkitűzéseikhez igazítanák az érdeklődő fiatalokat, rugalmasan alkalmazkodnak hozzájuk, így is fejlesztve saját tevékenységeiket.

A Tehetségpontok iránt érdeklődők dolgát könnyíti meg a tehetseg.hu honlapon található kereső és térkép, melynek segítségével különböző szűrők szerint találhatjuk meg azt a Tehetségpontot, amely a számunkra, illetve gyermekeink számára az optimális segítséget jelenti. Magyarországon hét régió tizenkilenc megyéjében és Budapesten, továbbá minden szomszédos ország területén kereshetünk Tehetségpontokat. Óvodástól felnőtt korig hat korosztály közül választhatjuk ki a minket érdeklőt, ahogy dönthetünk a Tehetségpont hatóköréről is.

A Tehetségpontok külső minőségbiztosítására utal a regisztrált, az akkreditált, illetve az akkreditált kiváló minősítés, amely szintén választható a felületen. Különösen lényeges keresőszempont a tevékenységi kör meghatározása, hiszen részben így tud valóban személyre szabottan működni a Tehetségpont: van olyan szülő, aki a tehetséggazonosításhoz, más a tehetségfejlesztéshez keres segítséget, de akad olyan is, aki a gazdagítás vagy a gyorsítás terén fordulna szakemberhez. A kereső lehetővé teszi azt is, hogy a nyolc ismert tehetségterület szerint listázzuk a Tehetségpontokat.

Az átlátható működés és szervezeti felépítés a rendszer lényeges eleme: az egyes Tehetségpontok részletes, folyamatosan frissülő adatlapján az elérhetőségek mellett megtalálható az adott intézmény tehetséggondozással kapcsolatos hitvallása is, vagyis többek között az, hogy milyen együttműködésekben érdekeltek, milyen programokat és projekteket működtetnek, mennyire eredményes a munkájuk, vagy az, hogy milyen erőforrásokra támaszkodnak a fenntartásban.”¹⁷

¹⁷ <http://tehetseg.hu/tehetsegpontokrol>